

TARİHSEL BAKIŞ AÇISIYLA KIBRIS TÜRK HUKUK SİSTEMİ

The Turkish Cypriot Legal System from Historical Perspective

Prof. Dr. Turgut TURHAN*

Hocam Prof.Dr. Hicri Fişek'in aziz anısına

I. Tarihe Gitme Zorunluluğu Ve Adanın Kısa Tarihi, II. Osmanlı Döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, III. İngiliz Döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, 1. “Erken İngiliz Döneminde (1878-1914)” Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, 2. “Geç İngiliz Döneminde (1914-1960)” Kıbrıs (Türk) Hukuk Sistemi, IV. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi, V. “Devletleşme Süreci (1967-1983)” İçinde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, 1. “Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi (1967-1974)” Döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, 2. “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975)” Döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, 3. “Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983)” Döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, VI. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Sistemi, 1. KKTC Yargı Örgütü, A) Yüksek Adliye Kurulu, B) Alt Mahkemeler, a) Hukuk Mahkemeleri, b) Ceza Mahkemeleri, c) Aile Mahkemeleri, C) Yüksek Mahkeme, a) Yüksek Mahkemenin “Anayasa Mahkemesi” Olarak Görev Yapması, b) Yüksek Mahkemenin “Yargıtay” Olarak Görev Yapması, c) Yüksek Mahkemenin “Yüksek İdare Mahkemesi” Olarak Görev Yapması, D) Başsavcılık (Hukuk Dairesi), 2. KKTC Yargı Örgütünün Uyguladığı Mevzuat

□ Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi (KKTC) Öğretim Üyesi.

ÖZET

Bu çalışmayla güdülen amaç Kıbrıs Türk hukuk sisteminin oluşum, gelişim ve değişim sürecini incelemektir. Bu amaç çerçevesinde konuya tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşılmış ve Osmanlı döneminden KKTC'ye kadar geçen evreler içinde Kıbrıs Türk Hukuku incelenmiştir. İnceleme sırasında özellikle birbirini izleyen siyasi yapılanmalar içinde yürürlüğe konulan mevzuat dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonunda Kıbrıs Türk hukuk sisteminin tarih içinde adaya egemen olan güçlerin hukukunun etkisinde kaldığı ve güncel Kıbrıs Türk hukuk sistemini etkileyen en önemli hukuk çevresinin Anglo-Sakson hukuku olduğu vurgulanmış, ancak özellikle 1974'ten sonra sistemde yer alan maddi hukuk kurallarının giderek Türk hukukuna kaydığının altı çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türk hukuk sistemi, Kıbrıs Türk hukukunda tarihsel evreler, KKTC yargı örgütü, KKTC yüksek mahkemesinin görevleri

ABSTRACT

This article aims to analyse the period of formation, development and change of the Turkish Cypriot legal system. In this regard, the subject is dealt from a historical perspective, analysing the Turkish Cypriot Law since the Ottoman era until TRNC. Throughout the analysis, respective acts of legislation put into force by succeeding political entities are assessed. At the end of this assessment it is concluded that the Turkish Cypriot legal system is affected by the laws of the ruling powers of the Island throughout history and mainly by Anglo-American Law, however underlining the fact that since 1974 substantive rules of Turkish Cypriot Law correspond gradually the rules of Turkish Law.

Keywords: The Turkish Cypriot legal system, historical phases of Turkish Cypriot legal system, TRNC judicial organization, functions of TRNC supreme court

I. TARİHE GİTME ZORUNLULUĞU ve ADANIN KISA TARİHİ

Kıbrıs Adası, 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. Ada, 1571 yılından 1878 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde kalmıştır. 1878 yılında, özellikle Hindistan ve Uzakdoğu politikası nedeniyle adaya yerleşmek için fırsat bekleyen İngiltere, Osmanlı-Rus savaşının Osmanlıların aleyhine gitmesiyle bu fırsatı yakalamış ve gereğinde Osmanlı İmparatorluğunu Ruslara karşı koruyacağı sözünü vererek adayı kiralamıştır. Bu kiralama ile adanın mülkiyeti değil, sadece yönetimi İngiltere'ye geçtiğinden, ada hukuken padişahın mülkü sayılmaya

devam etmiştir¹. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşına girdiğini ve savaşın da Almanya aleyhine sonuçlanacağını gören İngiltere, savaşın sonlarına doğru, 5 Kasım 1914 tarihinde aldığı bir kararla adayı tek taraflı olarak ilhak ettiğini dünya kamuoyuna açıklamıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti de bu ilhakı 1923 yılında imzaladığı Lozan Antlaşmasıyla tanımış ve böylelikle ada hukuken de Türkiye'nin elinden çıkmıştır². Eğer adanın kiralandığı 1878 tarihi esas alınır, Kıbrıs'ın 307 yıl gibi hiç de küçümsenmeyecek bir zaman dilimi süresince Türklerin egemenliği altında kaldığı ortadadır.

İngilizler'in ada üzerindeki egemenlikleri Türkler kadar uzun sürmemiş ve fiilen 1878 de adaya yerleşmiş olan İngilizler, 82 yıl sonra, adanın idaresini 1958 Zürih, 1959 Londra ve 1960 Lefkoşa Antlaşmaları ile kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bırakmak zorunda kalmışlardır³. Ancak, “devlet mi milletini oluşturur, yoksa millet mi devletini kurar?” sorularından azade olarak adaya ilgili olan güçlerin çabalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, en azından Kıbrıslı Türkler açısından pek uzun ömürlü olmamış ve bilinen ancak burada ayrıntılarına girmeye gerek görmediğimiz nedenlerle⁴ Türkler devletin idaresinden ayrılmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyetinin idaresinden ayrılan Türkler, sırasıyla 28 Aralık 1967 de “Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi” ni, 3 Eylül 1974 tarihinde “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi” ni, 13 Şubat 1975 tarihinde “Kıbrıs Türk Federe Devleti” ni ve nihayet 15 Kasım 1983 tarihinde de “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” ni kurmuşlardır⁵.

Yapılan bu kısa tarihi açıklamadan da anlaşılacağı gibi, Kıbrıs hukuk sistemi ve onun bir parçasını oluşturan Kıbrıs Türk Hukuk sistemi, ada üzerinde meydana gelen egemenlik değişiklikleri nedeniyle, bir bütün olarak

¹ Adanın İngiliz idaresine geçişi ve İngiliz idaresinin ilk yılları için bkz. Gazioğlu, A.: Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı, I, Lefkoşa 2000, sh.19 vd. Daha geniş bilgi için bkz. Nesim, Z.: Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi, Ankara 1975;Uçarol,R.: Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri (1878), Ahmetbeyoğlu,A./Afyoncu,E.: Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, İstanbul 2001, sh.121 vd.

² Toluner, S.: Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul 1997, sh.12; Gazioğlu, (Enosis Çemberi), sh.130-131.

³ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna yol açan gelişmeler için bkz. Sarca,M/Teziç,E/Eskiyurt,Ö.: Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1975, sh. 11 vd.; Aydoğdu, A. : Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci, Ankara 2005, sh.34 vd. ; İsmail, S.: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu- Çöküşü ve KKTC' nin Kuruluşu, (1960-1983), sh. 13 vd.

⁴ Kısa ömürlü bir devlet olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkler açısından yıkılış nedenleri için bkz. Gazioğlu,A.: Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu, 1960-1964, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı 4, Lefkoşa 2003, sh.86 ve özellikle sh.173 vd.; İsmail, sh.68. vd.;Sarıca/Teziç/ Eskiyurt, sh.39 vd.

⁵ “Kıbrıs Türklerinin devletleşme süreci” olarak adlandırdığımız bu süreç içinde oluşturulan siyasi ve idari yapılanmalar hakkında toplu bilgi için bkz. Turhan,T. : Kıbrıslı Türklerin Vatandaşlığının Kısa Tarihi, 3-4. Kıbrıs Yazıları (2006), sh.46 vd. Ayrıca bkz. Aydoğdu,A.: Tarihsel Süreçte Kıbrıs Türk Seçimleri ve Yönetimleri, Ankara 2005.

tek bir devlet düzeni içinde oluşmamıştır. Tam tersine, adada egemenliği ele geçiren her devlet doğal olarak adaya kendi hukukunu da taşıdığından, Kıbrıs Türk hukuk sistemi de oluşum süreci içinde bu farklı devletlerin hukuklarından etkilenmiştir⁶. Bu nedenle, konuya, Kıbrıs'ın ve Kıbrıslı Türklerin geçirdiği tarihsel evreler içinde bakmak şart hale gelmektedir. Bu evreleri de Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kıbrıs Türk Hukuku sistemi, “erken İngiliz dönemi” olarak adlandırdığımız 1878-1915 yılları arasında Kıbrıs Türk Hukuk sistemi, “geç İngiliz dönemi” olarak adlandırdığımız 1914- 1960 yılları arasında Kıbrıs Türk Hukuk sistemi, Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Kıbrıs Türk Hukuk sistemi, Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti idaresinden ayrıldığı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin kurulmasına kadar geçen ve bizim “Kıbrıs Türklerinin devletleşme süreci” olarak adlandırdığımız evrede Kıbrıs Türk Hukuk sistemi ve nihayet günümüzde, yani KKTC. döneminde Kıbrıs Türk Hukuk sistemidir.

II. OSMANLI DÖNEMİNDE KIBRIS TÜRK HUKUK SİSTEMİ

Kıbrıs Adası'nın Osmanlı topraklarına dâhil edildiği dönem olan ve Osmanlı tarihinde “klasik dönem” olarak adlandırılan zaman dilimi, hukuki yapı bakımından imparatorluğun bir bölgesinden diğer bir bölgesine farklılık göstermemiştir. Hukuki yapı bakımından dönemin en belirgin özelliği, devletin merkezi örgütlenmesi ile toplumsal ve ekonomik yapısına İslam Hukukunun hâkim olması ve adaletin de İslam Hukuku çerçevesinde dağıtılmasıdır⁷. Bu çerçevede, imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi, Kıbrıs Türkleri de etnik kökenleri dikkate alınmaksızın “ Müslüman” olarak anılmışlar ve İslam Hukukuna tabi olmuşlardır⁸.

Osmanlı devlet anlayışının bilinen bir özelliği, herhangi bir yer fethedildiğinde orada hemen idari teşkilatın kurularak merkeze bağlanması ve daha sonra da oranın iskân edilmesi, yani Osmanlı ağız ile “şenlendirilmesi” dir⁹. Osmanlılar bu temel kuralı Kıbrıs'ta da aynen uygulamışlardır. Öyle ki, daha adanın fethi tamamlanmadan, yani Mağusa fethedilmeden önce, Lefkoşa'yı alan Lala Mustafa Paşa, Avlonya sancak beyi Muzaffer Paşa'yı hemen “ Kıbrıs Beylerbeyi” ve Ekmeleddin Efendiyi

⁶ Neocleaus,A. : Introduction to Cyprus Law, Limassol 2000, sh.13,1-13.

⁷ İnalçık,H. : Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ (1300-1600), İstanbul 2007, sh. 71, özellikle 76 vd.; Timur, T. : Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerinde Osmanlı Toplumsal Yapısı, Ankara 1979, sh.117-118.

⁸ Gazioğlu,A.: Kıbrıs'ta Türkler, 1570-1878, 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış, 2.Bs., Lefkoşa 2000,sh. 119 vd.; Çevikel, N.: Kıbrıs Eyaleti, Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800), Bir Değişim Döneminin Anatomisi, Gazimağusa 2000, sh.61 ve sh. 213 vd.; Turhan, sh.43.

⁹ Çevikel, N. : Kıbrıs, Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878), İstanbul 2006, sh.80;Erdoğan, A.: Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskanlar ve Kıbrıs Türlerinin Menşei, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.30 vd.; Gazioğlu, (Kıbrıs'ta Türkler),sh.100 vd.

de “ Kıbrıs Kadısı” olarak atamıştı¹⁰. Oysa Kıbrıs’ın fethi bu atamalardan yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşmişti. Ama Osmanlı Kadıyı hemen atayacak kadar devlet tecrübesine sahipti.

Böylelikle, merkeze, yani İstanbul’a bağlı bir beylerbeyliği olarak oluşturulan Kıbrıs’taki Osmanlı idaresi, ülkenin hukuki yapısını ve adalet işlerini de imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi İslam Hukuku ilkelerine göre düzenlemişti¹¹. Şöyle ki, 1839 Tanzimat Fermanı’na kadar, Kıbrıs’ta adalet işleri, İstanbul’da bulunan Şeyhülislam tarafından önerilen ve Rumeli Kazaskeri tarafından tayin edilen ve Kıbrıs Türkleri tarafından “ molla” diye de çağrılan bir “başkadı” tarafından idare edilmiştir¹². Mali kontrol yetkisine de sahip olan başkadı, Kıbrıs Osmanlı idaresinden çıkana kadar, en azından Müslümanların hukuk işlerinde şer’i ve örfi hukuku uygulamaktan sorumlu kılınmıştır. Osmanlı’nın 15 kazaya ayırdığı Kıbrıs genelinde ise, yine Rumeli Kazaskeri tarafından atanan “kadı naibleri” bulunmakta ve adaleti baş kadı adına bu naibler dağıtmaktaydı¹³. İlk derece mahkemesi olarak görev yapan kadı naiblerinin vermiş olduğu kararlar ise Lefkoşa’da valinin başkanlığında toplanan ve baş kadının da katıldığı “Kıbrıs Divanı” na götürülerek temyiz edilebiliyordu¹⁴.

Aslında, İslam hukukunun uygulandığı tüm ülkelerde olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğunda da adalet dağıtım mekanizmasını üç başlık altında ayrı ayrı incelemek gerekir. Zira doğru ve ideal olan Müslümanlarla gayrimüslimlerin kendi aralarında ortaya çıkan uyuşmazlıkları ayrı ayrı ele almaktır. Bu iki farklı kategori yanında, Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki uyuşmazlıklar da ayrıca ele alınması gereken üçüncü bir kategoridir. Ancak ilginçtir ki, Osmanlı, sahip olduğu “millet anlayışı” nedeniyle¹⁵ başta Rumlar olmak üzere tüm gayrimüslimlerin kendi yargı kurumlarını oluşturmalarına izin verdiği halde¹⁶, gayrimüslimlerin, kendi aralarındaki uyuşmazlıklarda bile “kadı” ya başvurdukları dava sayısı hiç de az değildir¹⁷. Bu bağlamda, özellikle Şer’iye sicillerine bakıldığında, iki

¹⁰ Çevikel,(Osmanlı Adası), sh.76.

¹¹ Çevikel, (Osmanlı Adası), sh. 76 ; Gazioğlu, (Kıbrıs’ta Türkler), sh. 123 vd.

¹² Alasya, H.F.: Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri, 2.Bs.,Ankara 1977, sh.87 vd.; Çevikel,(Osmanlı Adası),sh.172. 3Kıbrıs’ta kadıların hukuki statüleri ve çalışma tarzları hakkında bkz.Özkul, A.E. : Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750, İstanbul 2005, sh.53 vd.

¹³ “Kadı naibleri” hakkında geniş bilgi için bkz.Özkul, sh.55 vd.

¹⁴ An, A. : Kıbrıs’ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış, Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar, Lefkoşa 1999, sh.84; Çeviklel, (Osmanlı Adası), sh.172 .

¹⁵ Maier, F.G.: Cyprus From Earliest Time to the Present Day, London 1968,sh.112. Ayrıca, “millet anlayışı” hakkında toplu bilgi için bkz. Ortaylı, İ.: Osmanlı Kimliği, Osmanlı Barışı, İstanbul 2007, sh.25, özellikle sh.30 vd.

¹⁶ Çelikel,(Osmanlı Adası), sh.173.

¹⁷ Örneğin, Lefkoşa Şer’iye sicillerinden 1698-1726 yılları arasında kapsayan toplam yedi adet sicile bakıldığında, Rumları ve Ermenileri ilgilendiren 822 davanın bulunduğu görülür.

toplumun yargı örgütlerinin, değişik işlevleri yerine getirmek yerine, sanki aynı yapının iki değişik yönü olarak görev yapmış olduğunu söylemek mümkündür. Kuşkusuz ki, kadıların etnik köken ve din faktörlerini dikkate almaksızın saf adalet peşinde koşmaları bu sonuca ulaşılmasında en önemli rolü oynamıştır¹⁸. Aşağıda verilecek olan ve 1725-1750 yıllarını kapsayan Kıbrıs Şer'iyeye sicillerinden seçilmiş olan kararlar Osmanlı döneminde Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin işleyişine birer güzel örnek oluşturmaktadırlar.

Verilecek ilk grup örnekler bugünkü anlamda aile hukukundan seçilmiştir. Bu örneklerin ilkinde bir evliliğin iptali (butlanı) davası söz konusudur. 1158 yılında görülen davada, Lefkoşa'nın Arab Ahmet Mahallesinden Mustafa oğlu Ali Ağa, velisi bulunduğu kız kardeşi Şerife Rabia'nın kendisinin izni olmadan Seyyid Hasan oğlu Ali ile evlendiğini mahkemeye taşıyarak evliliğin iptalini istemiş ve kadı, kızın velisinin izni olmadan yapılan bu evliliği geçersiz kılmıştır¹⁹. 1146 yılında görülen bir başka dava ise, zorla evlendirilmeye ilişkindir. Olayda Ramazan oğlu Ali, Abdülkerim'in kız kardeşi Emine ile, Emine'nin de rızası alınmak suretiyle evlendiğini, ancak Emine'nin devamlı kendisinden kaçtığını ve bu nedenle karı-koca hayatı yaşayamadıklarından şikayetçi olmuştur. Ancak Emine kadıya verdiği savunmasında, hiç bir zaman Ali ile evlenmek istemediğini,

Bunların 82 tanesi miras, 21 tanesi nafaka, 35 tanesi vasi tayini ve 20 tanesi de boşanma davasıdır. Diğer bir ifadeyle Rumları ilgilendiren dava sayısını oranı %40, tarafların Rum olduğu davaların oranı ise %27 dir, bkz.Çiçek,K.: İki Toplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler (1698-1726), Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, (Ed.Ahmetbeyoğlu,A./Afyoncu,E.), İstanbul 2001, sh.59 vd. Belirtmek gerekir ki, Gayrimüslimlerin aslında kendi cemaat mahkemelerinin yetkisine giren evlenme, boşanma, vasiyet, miras gibi kişisel hale ilişkin uyuşmazlıklarda kadıya gitmeleri Batılı akademisyenlerce de ilginç bulunmuş ve araştırma konusu yapılmıştır, bkz. Jennings,R.C.: "Zımmis(non-Muslims) in Early 17 th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Ottoman Kayseri, 21. Journal of the Economic and Social History of the Orient, No.3,(1978), sh.292.

¹⁸ Osmanlı dönemi Kıbrıs Türk hukuk uygulamasında, kadılar, özellikle gayrimüslimlerin davalarında hukuka aykırı ve önyargılı bir işlemde bulunmamak için azami gayret göstermişlerdir. Kadıların saygınlıklarını zedeleyecek hareketlerde bulunmamaları, adil kararlar vermeleri, haklı olduklarında zımmileri hem Müslüman halka, hem de Osmanlı devlet yöneticilerine karşı korumaları, tüm zımmilerin güvenle kadıya başvurmalarında en önemli rolü oynamıştır. Öyle ki, adaletin sağlanması ve kadıya olan güvenin sarsılmaması uğrunda Osmanlı, halka zulmeden ve rüşvet alan kadıları yargılamaktan da kaçınmamıştır. Halka zulmeden ve rüşvet alan Girne kadısı Ali Efendi-Zade Mehmet'in Rumların şikayeti üzerine 1698 yılında yargılanarak kalebentliğe mahkum edilmesi Osmanlı'nın bu tutumunun en güzel örneğidir, bkz.Çiçek, sh.63-64. Bu çerçevede, gayimüslimlerin davacı veya davalı oldukları uyuşmazlıklarda yerel yöneticilerin ve adanın ileri gelenlerinin mahkeme salonunda dinleyici ve denetleyici olarak bulunmaları uygulamasının benimsenmesi devrin Osmanlı hukuk uygulamasının ilginç bir örneğidir. Bu konuda bkz. Erdoğan,A. : Kıbrıs Ermenileri 1580-1640, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.61.

¹⁹ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.129.

evlilik için ağabeyinin isteğini ve icazetini dahi reddettiğini şahitlerle ispatlayınca kadı evliliğin geçersizliğine karar vermiştir²⁰.

Yine aile hukuku uygulamalarından olan boşanma davalarına geçecek olursak öncelikle bazı ilginç tespitleri de aktarmak belki yararlı olacaktır. Biz hukukçularda öyle bir izlenim vardır ki, birçoğumuz İslam Hukukunu erkek egemen bir toplumu düzenleyen kurallar bütünü olarak görür ve bu hukuk sisteminin getirdiği kuralların erkeklerin haklarını koruduğunu dile getiririz. Ancak Kıbrıs Şer'îye Sicilleri incelendiğinde, ele alınan dönemde, en azından Kıbrıs'taki boşanmalar açısından bu yargının pek de doğru olmadığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, bilindiği gibi İslam hukukunda üç türlü boşanma vardır. Talak, muhalaa ve tefrik²¹. Bunlardan talak erkeğin üç defa "boş ol!" demek suretiyle kadını boşaması, muhalaa ise, kadının bazı haklarından feragat ederek kocayı boşamasıdır²². İşte, anılan dönem içinde 278 adet boşanma davası olduğunu ve bunlardan 202'sinin muhalaa, sadece 73'nün talak olduğunu, yani 202 kadının İslam Hukuku kurallarına göre kocalarını boşadığını görüyoruz ki²³ bu bir İslam ülkesinde pek rastlanabilecek bir durum değildir. Boşanma konusunda verilecek ilk örnek karar, yukarıda da söylediğimiz gibi, Osmanlı kadısına sadece Müslümanların değil, gayrimüslimlerin de başvurduklarını gösteren bir karardır. Üstelik kararın kişisel hale ilişkin bir uyuşmazlık olması durumu daha da ilginç kılmaktadır. Olayda Giriniyye kasabasının Çamlıca köyüne yaşayan Fesanzo isminde bir nasraniye, Müslümanların şahitliğiyle vekil tayin ettiği Zimo adlı bir zımmi vasıtasıyla, aralarında şiddetli geçimsizlik olan kocası Hristomi'yi kadı önünde boşamıştır²⁴.

Boşanma hukukuyla ilgili bir başka ilginç örnek de "mektupla boşanma" olarak anılan boşanma türüdür²⁵. Örneğin Emine ile evli olan Kıbrıslı Türk Mehmet Beşe bir süre için Anadolu'ya geçmiş ve Kirman kasabasına gitmiştir. Bu kasabada bulunduğu süre içinde oranın kadısını önünde Emine'yi boşamış ve boşanmayı mektupla bir muhızır aracılığı ile zevcesine bildirmiştir. Bunun üzerine Emine de önce Derviş Ağa ile o ölünce de Ahmed Ağa ile evlenmiştir. Mehmet Beşe ise 36 yıl sonra adaya dönmüş ve aslında boşamış olduğu eski karısının Ahmed Ağa ile evli olduğunu görünce kadıdan Emine Hanım'ın evliliğini iptal ederek zevcesi olduğunu iddia ettiği Emina Hanım'ın kendisine verilmesini talep etmiştir. Ancak Emine Hanım, Beşe'nin kendisini mektupla boşadığını, bu boşanmayı

²⁰ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.129-130.

²¹ İslam hukukunda boşanma türleri için bkz. Cin, H.: İslam ve Osmanlı Hukukunda Boşanma, Konya 1988.

²² "Muhalla" müessesesi için bkz. Cin, sh.122 vd.

²³ Özkul, sh.133.

²⁴ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.153.

²⁵ Bkz. Özkul,sh.152.

kabul ettiğini, daha sonra kadından izin alarak evliliklerini gerçekleştirdiğini şahitlerle ispat edince kadı Beşe'nin davasını reddetmiştir²⁶.

İslam Hukukuna göre yapılanmış bulunan Osmanlı merkezi idaresinin önemli bir özelliği, adalet işleri de dâhil olmak üzere, devlet işlemlerinden zarar gördüğünü iddia eden kişilerin bir dilekçeyle padişaha başvurabilmeleri idi. İlk başlarda, padişahın selamlığa çıktığı günlerde doğrudan doğruya kendisine, daha sonra da atının eğerine (rikap) konan dilekçelerle işleyen bu sistem, klasik dönemde padişahın atının arkasından gelen ve “ rikaptarağa” adı verilen görevliye iletilen dilekçelerle işlemiştir. Tüm imparatorluk genelinde işleyen bu sistem²⁷, Kıbrıs'lı Müslüman Türklerden de esirgenmemiştir. Nitekim 1157 yılında karara bağlanan bir olayda, Lefkoşalı Şerife Emettullah isimli kadın, kocası Abdulgaffar'ın her gece kendisine savaş aletleriyle saldırdığını, bir gün öleceğinden korktuğundan bahisle 1150 yılında durumu kadıya bildirdiğini ama daha kadı karar vermeden kocasının talak yoluyla kendisini boşadığını fakat mehr-i müecceli olan 15.000 akçeyi vermediği yolundaki dilekçesini padişah'a rikapağa vasıtasıyla ulaştırmış ve şikâyet etmiştir. Bu şikâyet üzerine konu sarayda görüşülmüş ve İstanbul'dan Kıbrıs baş kadısına yazılan emiri şerifle 15.000 akçenin eski kocadan alınarak kadına verilmesi emredilmiş ve bu yolla, Şerife Hanım, 7 yıllık bir gecikmeyle de olsa alacağını tahsil edebilmiştir²⁸. Bu örnek de göstermektedir ki, İslam Hukukuna göre örgütlenmiş bulunan devlet sistemi imparatorluğun her köşesinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da bir bütün olarak uygulanmıştır.

Ceza davalarına bakıldığında ise, gayrimüslimlerin ceza davalarında daha ziyade kendi cemaat mahkemelerine başvurmayı tercih ettiklerini söylemek mümkündür²⁹. Ancak az sayıda da olsa, gayrimüslimler de zaman zaman kadıya başvurmuşlardır. Örneğin, bunlardan biri olan 1139 tarihli bir olayda, Lefkoşa'nın Bodamya köyünde Milo isimli bir gayrimüslim kadın tüfekte öldürülmüştür. Kadı köye Mevlana Mustafa Efendi yardımcısını yollamış ve yapılan inceleme sonunda, Milo'yu eşi Petro'dan olan oğlunun öldürdüğü ortaya çıkmıştır ve katil hakkında gerekli takibat yapılmıştır³⁰.

Osmanlı dönemi Kıbrıs Türk hukuk uygulamasında yer alan diğer bir ilginç uygulama da hakaret ve sövme suçlarıyla kişilik haklarının ihlal edilmesine yönelik davalardır. Osmanlı Hukuku terminolojisinde “şetm”

²⁶ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.153.

²⁷ Sistem hakkında çok kısa bir bilgi için bkz. Ortaylı,İ.: Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, İstanbul 2006, sh.115. Aslında, özü doğrudan doğruya padişaha başvurmak suretiyle hak aramadan ibaret olan bu sistem sadece Müslümanlara değil, gayrimüslimlere de açık olmuştur. Kıbrıs Şer'i mahkemeler uygulamasında yerel naib ve kadılardan sonuç alamayan gayrimüslimlerin taleplerini İstanbul'a ilettikleri bilinmektedir, bkz. Çiçek, sh.63.

²⁸ Olay için bkz. Özkul, sh.150.

²⁹ Çevikel,(Osmanlı Adası), sh.175; Özkul, sh.212-213.

³⁰ Olay için bkz. Özkul, sh. 232.

suçu olarak ifade edilen bu suç, aslında sadece hakaret ve sövmeyi değil, adam dövme, yaralama, alkollü içki içme, dedikodu yapma, iftira gibi filleri de kapsamıştır³¹. Başta Lefkoşa kadısı olmak üzere, kadılar, bu suçu işleyen Müslümanlara, Allah'a, Hz. Muhammed'e ve Sahabe'ye sövenler ayrık tutulmak koşuluyla değnek cezası vermişler ve bu cezayı da paraya çevirmişlerdir³². Ancak kadılar, Allah'a, Hz. Muhammed'e ve Sahabe'ye sövenleri, Müslim-gayrimüslim ayırımı yapmaksızın, tüm imparatorluk ülkesinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da ölümle cezasıyla cezalandırmışlardır³³. 1635 yılında görülen ve zanlının da bir kadı olduğu! dava, dini karakterli şetm suçlarının tüm İslam ülkelerinde olduğu gibi, Kıbrıs'ta da ne kadar ciddiye alındığının güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Dava konusu olayda Kıbrıs Beylerbeyi Cafer Paşa'nın mütesellimi Ali Ağa, Kukla Kadısı Halil Bey'i, Hazreti Muhammed'e "cariye oğlu" dediği ve son peygamber olduğunu kabul etmediği, Kuran-ı Kerim ve Mir'acı alenen inkâr ettiği gerekçesiyle mahkemeye vermiştir. İddiaya göre, Halil Bey bütün bu sözleri Baf Kadısı Mehmet Efendi'nin huzurunda söylemiştir. Mehmet Efendi, bütün bu ifadelerin Halil Bey tarafından söylendiğini yazılı olarak beyan da etmiştir. Mahkemenin yaptığı sorgulama sırasında Halil Bey de bu ifadelerin kendisine ait olduğunu itiraf etmiş ve bunun üzerine mahkeme, Halil Bey'in ölüm cezası ile cezalandırılmasına karar vermiştir³⁴.

Müslimlerle gayrimüslimler arasındaki ceza davalarının ise, genel olarak bakıldığında daha düşük cezayı gerektiren fillere ilgili olduğu görülür. Karşılıklı suçlamaları içeren hırsızlıklar bunların başında gelmektedir. Örneğin bunlardan birinde, Lefkoşa Kızılkule mahallesinde mukim Ebubekir Ağa, pamuk toplamak için yanında çalıştırdığı beş gayrimüslimin çiftlikteki hanesinden pamuk, yağ, bal ve pirinç çaldıkları iddiasıyla kadıya başvurmuştur. Yapılan araştırmada bu malların birçoğu gayrimüslimlerin evinde bulununca, gayrimüslimler, Ebubekir Ağa ile 50 kuruşluk diyet üzerinde anlaşmak durumunda kalmışlardır³⁵. 1151 tarihinde Leymesun kadısı huzurunda görülen bir başka davada ise, Ayro Manastırının rahibi Yerosmo, Mehmed ve Derviş isimli iki Müslümanı, manastırın bazı eşyalarını çalmakla suçlamıştır. Ancak hırsızlıkla suçlanan kişilerin bu fiili işlemediklerine dair yemin etmeleri ve kadı Mahmud Efendi'nin yaptığı ve yaptırdığı araştırmalar sonunda papazın etrafına kötülük yapmakla ün salmış bir müfteri olduğu ortaya çıkınca dava düşmüştür³⁶.

³¹ Erdoğan, M.A.: Osmanlı Kıbrıs'ında Şetm, 1580-1640, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.226 vd.

³² Erdoğan, (Şetm),sh. 229.

³³ Erdoğan, (Şetm),sh.229.

³⁴ Dava konusu olay için bkz. Erdoğan,(Şetm), sh.230.

³⁵ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.233.

³⁶ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.234.

Osmanlı dönemi Kıbrıs Türk hukuk uygulamasında rastlanan bir diğer ilginç olgu da, kadıların, özellikle içinden çıkmakta zorlandıkları bazı ceza davalarında, davayı İstanbul'a ihbar ederek kendilerine yardımcı olunmasını istemeleridir³⁷. Anlaşılan odur ki, kadılar, özellikle tecavüz davalarında bu yolu sık sık kullanmışlardır. Örneğin 1159 senesinde Psikobu kadısı önünde görülen tecavüz davası bunlardan bir tanesidir. Olayda bu kasabada yaşayan Saliha adlı bir Arap kadın, Mustafa Ağa isimli bir şahsın kendisine tecavüz ettiğini ve bu tecavülden hamile kaldığını Leymesun Kadısı Yusuf Efendi'ye şikâyet etmiştir. Kadı Yusuf Efendi olayı İstanbul'a bildirmiş ve yardım talep etmiştir. Bunun üzerine İstanbul, davanın merkezden gönderilen mübaşir huzurunda yenilenmesi emrini vermiş ve dava yenilenmiştir³⁸. Yine 1159 yılında yaşanan bir başka olayda ise, Lefkoşa'nın Çakmaklı mahallesine yaşayan Yorgi'nin kızı Enderko'nun zinadan dolayı hamile kaldığı Lefkoşa kadısına bildirilmiş, ancak herhalde kadının olayı savsaklaması nedeniyle mahalleli aynı olayı İstanbul'a bildirerek şikâyetçi olmuştur. Bunun üzerine İstanbul Lefkoşa naibine yazı yazarak "mahalle reayası"nın iddiasının araştırılıp çözülmesini istemiştir³⁹. Görüldüğü gibi merkez kadılara hem yardımcı olmuş hem de yol göstermiş ve gözlerinin kadıların uygulamalarında olduğunu neredeyse hep hissettirmiştir⁴⁰.

Kuşkusuz ki, Osmanlı döneminde kadıların baktığı davalar sadece evlenmenin iptali veya boşanma gibi aile hukukuna veya hırsızlık, tecavüz, adam öldürme gibi ceza hukukuna ilişkin davalar değillerdi. Kadılar, toplum içinde bir arada yaşamının beraberinde getirdiği alım- satım ilişkilerinden kaynaklanan borç veya küçük çapta ortaklıkların bozulması gibi bugünkü anlamıyla ticari uyuşmazlıklar olarak nitelendirilebilecek uyuşmazlıklara da bakıyorlardı⁴¹. Bunlar da sadece Müslümanlar arasında olabileceği gibi, Müslümanlarla gayrimüslimler arasında olabiliyordu. Lefkoşa'nın Gammadiye mahallesinde oturan ve ipekçilikle uğraşan Müslüman Mehmed ile, Kafesli mahallesinde oturan Nikola arasındaki alacak davası bunlara güzel bir örnek teşkil etmektedir. Olayda Mehmed Efendi, Nikola'ya sattığı bir baş katırdan 22 kuruş, iki vakiyye ibrişimden 10 kuruş ve borç olarak verdiği 4 kuruş

³⁷ Özkul, sh.235.

³⁸ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.235.

³⁹ Olay için bkz. Özkul, sh. 235.

⁴⁰ Kuşkusuz ki, merkezin Kıbrıs'ta bulunan kadılara yol gösterdiği davalar sadece ceza davalarıyla sınırlı kalmamış, özel hukuk davalarını da kapsamıştır. 1163 yılında Lefkoşa naibi Ömer Efendi tarafından görülen bir dava merkezin, talep edildiğinde, özel hukuk davalarına da yardımcı olduğunu göstermektedir. Olayda Omorfa'da bulunan Meniko köyü halkı ile Akça köyü halkı iki köyün yakınından geçen Karkosa deresinin suyundan faydalanma konusunda uyuşmazlığa düşmüşlerdir. Naib davayı İstanbul'a ihbar ederek yardım istemiş ve sonuçta, derenin yakın olduğu Meniko köyü halkının haftada 36 saat derenin suyundan yararlanmasına, haftanın geri kalan saatlerinde ise Akça köylülerinin derenin suyundan yararlanmasına karar verilmiştir. Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.218.

⁴¹ Osmanlı döneminde ekonomik yapı ve toplumsal ilişkiler için bkz. Özkul, sh.204 vd. ve sh.304 vd.

olmak üzere Nikola'dan toplam 36 kuruş alacaklı olduğu iddiasıyla Lefkoşa naibine başvurmuştur. Ancak Nikola bu borcu reddetmiş ve tüm borcunu ödediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine kadı Mehmed'den iddialarını ispat etmesini istemiş, ancak Mehmet vakıaları ispat edememiştir. Bunun üzerine kadı kendisine yemin teklif etmiş, fakat Mehmed yeminden de kaçınmış ve davası reddolunmuştur⁴².

Ada halkının Osmanlı döneminde ziraat, ipekçilik, dericilik, tuzculuk, şekerlik, boyacılık ve marangozluk gibi alanlarda ortaklıklar yoluyla iş yaptığı bilinmektedir⁴³. Kuşkusuz ki yürütülen bu ticari faaliyetler sırasında da uyuşmazlıklar çıkmıştır. Bunlardan bir tanesinde Lefkoşa'da boyacılık yapmak üzere kurulmuş bir ortaklık söz konusudur. Ancak ortaklardan biri, ortaklığın kurulmasından dört yıl sonra payını da alarak Mısır'a gitmiş ve dönüşte sekiz yıllık alacağını ortaklarından isteyince iş kadıya düşmüştür. Kadı yapmış olduğu araştırmayla davacı ortağın payını alarak ortaklıktan ayrıldığını ve hiç bir alacağı olmadığını tesbit ederek davayı reddetmiş ve diğer ortakların da isteğiyle ortaklığı feshetmiştir⁴⁴.

Bir diğer ilginç alacak davası da 1709 yılında görülmüştür. Lefkoşa'ya bağlı Debbağhane sakinlerinden El Hac Receb Ağa adlı kişi, Larnaka'da bulunan İstevaraoz Manastırının o zamanki zabiti rahip Batino Loyizi hakkında davacı olmuştur. Davacı kişi, adı geçen manastır rahiplerinden Gavrayil'e 160 kuruş borç verdiğini, ancak rahibin borcunu ödeyemeden öldüğünü, alacağını mirasçılardan talep ettiğinde ise, manastır yetkililerinin kendisine, manastırın eski rahiplerinden olan Yankulu'nun manastıra olan borcunu ifade eden bir senet verdiklerini, bu senedi tahsil etmesini önerdiklerini, fakat Yankulu'nun da borcunu ödeyemeden öldüğünü ve bu nedenle alacağını tahsil için Batino'ya başvurduğunu ifade etmiştir. Davalı Batino borcu kabul etmiş, ancak ödemek için bir yıllık bir süre istemiştir. Bir yılın sonunda ise Recep Ağa tekrar kadıya başvurarak bu süre içinde sadece 47 kuruşluk pamuk verildiğini bakiye borcun ödenmediğini iddia etmiştir. Davalı Batino ise borcunu tekrar ikrar etmiş, ancak Recep Ağa'nın söylediklerinin doğru olmadığını, zira kendisine verilen pamukların değerinin 47 kuruş değil, 65 kuruş olduğunu, ayrıca Recep Ağa'ya 35 kuruş değerinde ipek, daha sonra da nakden ilk önce 27 kuruş ve son olarak da 100 kuruş ödediğini ödediği toplam miktarın 227 kuruş olduğunu, bu miktarın borçlu olduğu miktardan 38 kuruş fazla olduğunu ve bu miktarın kendisine iadesini istemiştir. Kendisine sorulduğunda Recep Ağa bütün bu iddiaları reddetmiştir. Ancak davalı Batino, kadının huzuruna iki Türk şahit çıkarmış ve şahitler davalının ödediği paraları gerçekten ödediğine, ancak rahibin iki kantar pamuk verdiğini görmediklerine şahadet etmişlerdir. Bunun üzerine

⁴² Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.219.

⁴³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Erdoğru, A.: Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.106 vd.; Özkul, sh.328 vd.

⁴⁴ Dava konusu olay için bkz. Özkul, sh.208.

kadı, iki kantar pamuğun 65 kuruş olmadığı yönünde davacıdan yemin etmesini istemiş ancak davacı da yeminden kaçınmıştır. Sonuçta, kadı davacı müslümanın davalıdan 38 kuruşu fazladan aldığına karar vererek davacıyı bu paranın iadesine mahkûm etmiş ve böylelikle davalı Rum, kadı huzuruna çıkardığı iki Müslüman şahitle davayı kazanmıştır⁴⁵.

Osmanlı dönemine ilişkin olan açıklamalarımızı yine ticari uyuşmazlıklar arasından seçeceğimiz bir son örnek kararla⁴⁶ kapatmak herhalde doğru olacaktır. 1153 yılında görülen bir davaya konu olan olaylar şu şekilde gelişmiştir: Lefkoşa Aya Keşano mahallesinde mukim yani, Tuzla kasabası sakinlerinden Safiri'ye pamuk ve yün satar. Safiri'nin peşin parası olmadığından, taraflar, satış bedelinin, ancak malların Safiri tarafından üçüncü kişilere satılmasından sonra ödeneceği konusunda anlaşılır. Bu anlaşmaya rağmen Yanni, bedelin ödenmesi sırasında Safiri'den 200 kuruş fazla talep eder. Bunun üzerine taraflar olayı kadıya taşırlar ve kadı, "sözleşme yapıldığı sırada taraflar arasında bu konuda özel bir anlaşma olmadığı" gerekçesiyle Yanni'nin davasını reddeder⁴⁷.

Belirtmek gerekir ki, Osmanlı'nın kurmuş olduğu bu sistem, günahıyla ve sevabıyla 1839 Tanzimat Fermanı'na kadar işlemiştir. Ancak bu tarihten sonra kazalardaki kadı naiblikleri kaldırılmış ve yerlerine Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur⁴⁸. Bütün bu mahkemelerde, Müslüman bir başkanla Türk ve Rumlardan seçilen eşit sayıda üye bulunması hüküm altına alınmıştır. Bunların yanında bir de Larnaka'da bir Ticaret Mahkemesi ihdas edilmiştir. Yine bu reformlar çerçevesinden olmak üzere, Lefkoşa'daki Kıbrıs Divanı lağvedilmiş ve yerine istinaf mahkemesi olarak Divan-ı Temyiz ve temyiz mahkemesi olarak da Meclis-i Temyiz kurulmuştur⁴⁹. Nizamiye mahkemelerinin vermiş oldukları kararları hukuka aykırı bulan tarafların davalarını temyizen bu kurullara götürmeleri esası benimsenmiştir.

III. İNGİLİZ DÖNEMİNDE KIBRIS TÜRK HUKUK SİSTEMİ

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, İngiliz idaresi adayı 1878 yılında Osmanlı İmparatorluğundan kiralamıştır. Adanın İngilizlerin kirası altında bulunduğu zaman dilimi 1914 yılına kadar sürmüştür. Ada 1915 yılında İngilizler tarafından tek taraflı olarak ilhak edilmiş ve bu ilhak 1923 Lozan Antlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. Bu nedenle, adanın İngiliz idaresi altında bulunduğu dönemde Türk Hukukunun hangi konumda olduğunu iki ayrı evre altında ele almak doğru olacaktır. Bunlardan ilk evre "erken İngiliz dönemi" olarak adlandırdığımız 1878-1914 yıllarını

⁴⁵ Dava konusu olaylar için bkz. Çiçek, sh.70-71.

⁴⁶ Ticari hayata ve borç ilişkilerine ilişkin diğer dava ve karar örnekleri için bkz. Çiçek, sh.64 vd. ile Özkul, sh.319 vd.

⁴⁷ Dava için bkz. Özkul, sh.326.

⁴⁸ Çelikel,(Osmanlı Adası), sh.173; An, sh. 84.

⁴⁹ Gazioğlu,(Enosis Çemberi),, sh. 134; An, sh.84-85 ; Çevikel, (Osmanlı Adası), sh.173.

kapsayan evre, ikincisi de 1914-1960 yıllarını kapsayan “geç İngiliz dönemi” evresidir.

1. “Erken İngiliz döneminde (1878-1914)” Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi

Erken İngiliz dönemi, yapılmış olan kira sözleşmesi nedeniyle, adanın sadece yönetiminin İngilizlere geçtiğinin kabul edildiği, buna karşın adanın mülkiyetinin hala Osmanlı İmparatorluğunda olduğunun söylendiği bir dönemdir. Bu nedenle, teorik olarak, adada Osmanlı Hukuk sisteminin hala uygulanmış olması gerektiği düşünülebilir. Ancak tarih bunun aksini söylemektedir. Her ne kadar ada halen Osmanlı İmparatorluğu'nun mülkiyetinde sayılmaktaysa da, İngilizlerin fiilen yönetimi devir almaları, zorunlu olarak onların bir takım yasama tasarruflarına girişmesine yol açmıştır⁵⁰. Temelde adanın idaresini sağlamaya yönelik olan ve yapılması zorunlu olan bu tasarruflarla beraber yavaş yavaş Osmanlı Hukukunun varlığı da yok olmaya başlamış Kıbrıslı Türklerin tabi olduğu hukuk giderek İngiliz hukukuna doğru kaymaya başlamıştır. Hatta bu nedenle, söz konusu dönem için bir “Kıbrıs Türk Hukuku” nun varlığından söz edebilmek bile oldukça güçtür. Ama aşağıda da görüleceği gibi, İngiliz yönetiminin belli bir süre için de olsa Şer'îye mahkemelerinin Müslümanlar arasındaki uyumsuzluklardaki yetkisini devam ettirmesi ve Mecelle'yi de yürürlükten kaldırmaması⁵¹ en azından bizlerin hala bir Kıbrıs Türk Hukukundan söz etmemizi sağlamaktadır.

Aslında, İngiliz idaresi adaya geldiğinde karşısında yerleşmiş, oturmuş bir hukuk sistemi bulmuştur⁵². Şöyle ki; İngilizler açısından cezai uyumsuzluklar ilk defa geldikleri bu adada toplumsal düzeni sağlama açısından önem taşıyordu. İngilizler, kendilerince çok önemli olan bu konuyu, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1858 değişiklikleriyle beraber Fransa'dan iktibas ettikleri ve imparatorluğun tüm topraklarında uyguladıkları Ceza Kanununun uygulanmasına devam etmek suretiyle hallettiler. Öte yandan, Şer'îye mahkemelerinin Müslümanların, cemaat mahkemelerinin ise gayrimüslimlerin aile hukuku uyumsuzlukları üzerindeki yetkileri de devam ediyordu⁵³. Osmanlı İmparatorluğu'nun medeni kanunu ve eşya hukuku ilişkilerini düzenleyen kanun olarak kabul edilen Mecelle de yürürlükteydi. İngilizler, bu ayırımı sadece aile hukuku uyumsuzluklarıyla sınırlayarak muhafaza ettiler ve Ceza Kanununu da yürürlükten kaldırmadılar⁵⁴. Ancak, adaya geldikten çok kısa bir süre sonra, muhtemelen 1879'da “gezici mahkemeler”i, yerleşik “ bölge mahkemeleri”ni ve temyiz mercii olarak “ yüksek mahkeme”yi kuran İngilizler, diğer bütün uyumsuzluk konularında bu

⁵⁰ Neocleous, sh.11.

⁵¹ Neocleous, sh. 11.

⁵² Neocleous, sh.11.

⁵³ An, sh.87; Neocleous, sh.11.

⁵⁴ Neocleous, sh.11.

mahkemeleri yetkili kıldılar⁵⁵. Temyiz mahkemesi olarak görev yapan yüksek mahkeme ise, velayet, nafaka, evliliğin iptali, geçersizliği ve sona ermesi gibi Şer'îye ve cemaat mahkemelerinin münhasır yetkisine giren haller dışında, tüm hukuki ve cezai davaların son merci olarak yetkili olmuştur⁵⁶.

İngiliz idaresi, önünde hazır bulduğu bu sistemi, getirdiği değişikliklerle 1882 yılına kadar uygulamıştır. Ancak 1882 yılında yapılan değişikliklerle, Şer'îye mahkemelerinin yetki alanına giren birçok uyuşmazlık konusu bölge mahkemelerinin yetkisine aktarılmış ve bu yolla Şer'îye mahkemelerinin yetkisi iyice daralmıştır⁵⁷. Bunun yanında, Yüksek Mahkemenin ilk derece mahkemesi olarak baktığı bazı aile hukuku uyuşmazlıkları da bölge mahkemelerinin yetkisine taşınmış ve bu uyuşmazlık türleri açısından Yüksek Mahkeme bir temyiz mahkemesi olarak görev yapmaya başlamıştır⁵⁸. Belirtmek gerekir ki, İngilizler, Osmanlı hukuk uygulamasını mahkemeler sahnesinden silme yolundaki bu girişimlerini çok geçmeden Rum Ortadoks hukuk uygulamasına da yöneltmişlerdir. Bu bağlamda velayet ve evlat edinme dışında kalan konularda Rum cemaat mahkemelerinin de yetkisi kaldırılarak bu mahkemelerin yetkisine giren uyuşmazlık alanları bölge mahkemelerine verilmiş ve uygulama Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar sürmüştür⁵⁹.

2. “Geç İngiliz döneminde (1914-1960)” Kıbrıs (Türk) Hukuk Sistemi

1914-1960 yılları, İngiliz idaresinin adadaki varlığını kalıcı kılmaya yolunda hukuki ve idari tasarruflarda bulunduğu yıllar olmuştur⁶⁰. Bu yıllar içinde İngilizler ada genelinde hem yargı örgütünü kalıcı bir şekilde yeniden yapılandırmak, hem de getirdikleri yeni maddi hukuk kurallarıyla toplumu şekillendirmek ve böylelikle adadaki varlıklarını kalıcı kılmak istemişlerdir. Örneğin, Davacıların Korunması Yasası, Yabancı Mahkeme Kararlarının Karşılıklı Tanınması Yasası, Nafaka Emirlerinin Uygulanması Yasası, Yeminler Yasası, Dava Zamaşımı Yasası, Şahadet Yasası, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası, Hukuk Muhakemeleri Usulü Yasası, Adalet Mahkemeleri Yasası Yeminler Yasası gibi yasalar, İngiliz İdaresinin usul hukuku alanında çıkardığı en önemli yasalardır. Aynı şekilde, Evlenme Yasası, Deniz Ticaret Yasası, Çalışma Saatleri Yasası, Poliçeler Yasası, İflas Yasası, Belediyeler Yasası, Taşınmaz Mal Vergisi, Gelir Vergisi gibi vergi

⁵⁵ Tornaritis, C.G. : The Legal System of the Republic of Cyprus, Nicosia 1984, sh. 74; Neocleous, sh.11.

⁵⁶ Neocleous, sh.12.

⁵⁷ An, sh.87-88.

⁵⁸ Neocleous, sh.11.

⁵⁹ Neocleous, sh.11.

⁶⁰ İngiliz İdaresinin adada kalıcı olma yolundaki ilk tasarrufları ve bu tasarruflara Rum ve Türk toplumundan gelen tepkiler için bkz. Gazioglu, (Enosis Çemberi), sh.41 vd. ; Uçarol, sh.154 vd.

yasaları, Haksız Filler Yasası, Sözleşmeler Yasası, Vergi Tahsili Yasası, Taşınmaz Mal Edinme Yasası Veraset Yasası, İlköğretim, Ortaöğretim, İngiliz Okulu gibi eğitime ilişkin yasalar, Sendikalar Yasası, Pasaport Yasası, Muhaceret Yasası, Evlad Edinme Yasası gibi yasalarda İngiliz idaresinin Kıbrıs toplumunu şekillendirmek ve adadaki toplumsal yaşama sahip çıkarak adada kalıcı olma yolunda getirdiği maddi hukuk kurallarını içeren yasalardır⁶¹. Belirtmek gerekir ki, İngiliz idaresi bu yolda başarılı da olmuş ve Osmanlı idaresinin 307 yılda yapamadığını 88 yılda yaparak, adanın hukuk sisteminde kalıcı bir etki yaratmıştır. Bugün eğer KKTC. hukuku da dahil olmak üzere, eğer Kıbrıs Hukuk sisteminin Anglo-Saxon hukukuna dayandığı söyleniyorsa, ki öyledir, bunun altında yatan temel neden, 1914-1960 yılları arasında İngiliz idaresinin adadaki hukuk sistemini kalıcı bir şekilde değiştirmeye yönelik olarak yapmış olduğu bu yasama tasarruflarıdır. Zira unutmamak gerekir ki, İngiliz döneminde çıkartılmış olan ve zaman içinde yürürlükten kalkmamış olan bu yasalar bizim Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti olarak adlandırdığımız Kıbrıs Cumhuriyetinde, bu devletin Anayasası'nın 188. maddesi uyarınca aynen yürürlükte dirler⁶². Aynı şekilde, üzerinde durduğumuz yıllar içinde yürürlüğe konmuş olan yasalardan 21 Aralık 1963 tarihine kadar yürürlüğe konmuş olanlar hem Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası(md.1), hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın geçici maddeleriyle (md. 4) Kıbrıs Türk Hukuk sistemi içinde de yürürlükte tutulmuşlardır⁶³. Nitekim Ceza Yasası, Ceza Usul Yasası, Şahadet Yasası, Hukuk Muhakemeleri Yasası, Sözleşmeler Yasası ve Haksız Filler Yasası bu yıllardan kalan ve KKTC. mahkemeleri tarafından her gün uygulanan yasalardır⁶⁴. Çizilen bu çerçeve içinde bir "Kıbrıs Türk Hukuk sistemi"nden söz edebilmek oldukça güçtür. Bu yıllar içinde Kıbrıs Türk Hukuk sistemiyle ilgili olarak dile getirebileceğimiz tek husus, İngilizler'in 1924 yılında lağvedilen Şer'iyet mahkemelerinin yetkisini korumaları ve 1951 yılında Türk Aile Yasasını 1954 yılında da Türk Aile Mahkemeleri Yasasını yürürlüğe koymalarıdır. Bu iki yasadaki hareketle de ele aldığımız zaman dilimi içinde adada bir "Kıbrıs Türk Hukuk sistemi" nin varlığından söz edebilmek pek mümkün değildir.

⁶¹ İngiliz İdaresinin yürürlüğe koyduğu bu yasaların kronolojik listesi için bkz.Coşkun,R.: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Mevzuatı, Amme Enstrümanları (Yasa Referansları), C.I, Gazimağusa 2006, sh.205 vd.

⁶² Neucleous, sh.11.

⁶³ Kıbrıs Yasaları, (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Birinci Cilt (Bölüm1-104), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC. Cumhuriyet Meclisi Yayını, 2001, sh.5.

⁶⁴ Necatigil,Z.M.: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukuku, Lefkoşa 1988, sh.9 ve sh.12; Necatigil, Z.: KKTC'de Hukuk Sistemi, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Hazırlayan K.B. Raif, 2.Bs., Ankara 1999, sh.138-141.

IV. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ

Yukarıda da söylediğimiz gibi, Kıbrıs Cumhuriyeti 1958 Zürih, 1959 Londra ve 1960 Lefkoşa Antlaşmalarıyla kurulmuştur. Bu antlaşmalarla beraber, İngiliz veya Türk vatandaşlığını seçmemiş olan Kıbrıslı Türkler, Tesis Antlaşmasının “D” eki uyarınca otomatikman Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olmuşlardır⁶⁵. Bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Kıbrıslı Türklerin tabii oldukları bir Kıbrıs Türk hukuk sisteminden söz edebilmek doğal olarak mümkün değildir. Ortada yeni kurulmuş bağımsız bir devlet vardır ve kökeni ister Rum, ister Türk, ister Maronit olsun Kıbrıs Cumhuriyeti Hukuk sistemine tabidir. Bu sisteme Türkler açısından bakıldığında ise söylenebilecek tek gerçek, Cumhuriyetin iki toplumlu bir yapıya sahip olmasından dolayı, sistemde Türkleri doğrudan ilgilendiren kuralların ve yapılanmaların da bulunduğuudur. Ancak unutmamak gerekir ki, sistem içinde, aynen Türkler gibi, Rumları da doğrudan ilgilendiren kurallar ve yapılanmalar vardır. O halde Cumhuriyet dönemi Kıbrıs hukuk sistemi değerlendirilirken iki temel noktanın özellikle vurgulanması gerekmektedir. Bunlardan birincisi sistemin temel karakterinin Anglo-Saxon hukukuna dayanması, ikincisi ise sistemin, devletin yapısı gereği, iki toplumlu bir yapının özelliklerini yansıttığıdır⁶⁶.

Kıbrıs Cumhuriyeti Hukuk düzenine bakıldığında, tereddütsüz olarak söylenmesi gereken, bu ülkenin hukuk sisteminin mutlak olarak İngiliz hukukuna dayandığıdır⁶⁷. Yukarıda da söylediğimiz gibi İngiliz idaresinin 1914-1960 yılları arasında gerçekleştirdiği yasama tasarrufları bu dayanağın oluşumunda en önemli rolü oynamıştır. Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası md. 188, İngiliz döneminden gelen yasalardan anayasaya aykırı olmayanlar ile yürürlükten kaldırılmamış olanların aynen yürürlükte kalacağını hükme bağlamak suretiyle, devletin yapısını açıkça İngiliz hukukuna dayandırmıştır⁶⁸. Üstelik, yaşanan tüm olaylara rağmen, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin “devlet” niteliğinin en azından kendileri açısından bir kesintiye uğramamış olması, diğer bir deyişle devletin kurucu halk unsuru bakımından tek başına kalan Rumların devlet olarak yeniden bir örgütlenmeye gitmemiş olmaları, sistemin bugünkü KKTC hukukundan daha da yoğun bir biçimde İngiliz hukukuna dayanmasına yol açmıştır. Zira, ileride de göreceğimiz gibi, bugünkü Kıbrıs Türk hukuk sistemi de her ne kadar İngiliz hukukuna dayanıyorsa da, Türklerin zorunlu olarak bir “devletleşme süreci” yaşamış olmaları nedeniyle, Türk hukuk sistemi, en

⁶⁵ Bu konuda bkz. Turhan, sh.45.

⁶⁶ Neucleous, sh.18, 2-8.

⁶⁷ Dayıoğlu, S.: KKTC’de Yargısal Yapı, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası,(Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Hazırlayan K.B. Raif, 2.Bs., Ankara 1999,sh.60; Necatigil, (KKTC. Hukuk Sistemi), sh.138-139.;Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.1.

⁶⁸ Neucleous, sh.30, 2-27; Necatigil, (Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.1.

azından belli bazı alanlarda ve belli ölçülerde İngiliz hukukundan uzaklaşmıştır.

Kuşkusuz ki, Kıbrıs Cumhuriyeti hukuk sistemini meydana getiren mevzuat sadece İngiliz döneminden kalan ve yürürlükleri mahfuz tutulan yasalar değildir. Bu yasalar yanında Kıbrıs Cumhuriyet Meclisi de gerekli gördüğü alanlarda yeni yasama faaliyetlerinde bulunarak, mevcutları değiştirerek veya yürürlükten kaldırarak ve bazı milletlerarası antlaşmalara katılarak sistemi genişletmiş ve bir uygulama düzenine sokmuştur. Birkaç örnek verecek olursak, “Cumhuriyet Ordusu Yasası”, “Kıbrıs Cumhuriyeti Vatandaşlık Yasası”, “Dışişleri Bakanlığı Yasası”, çeşitli vergi ve vergi tahsili yasaları, “Seçim Yasası”, “Merkez Bankası Yasası”, “Deniz Ticareti Yasası”, “Adalet Mahkemeleri Yasası”, “Türk Belediyeleri Yasası” gibi yasalar devletin temel politik ve ekonomik örgütlenmesini sağlayan yasalarlardır. Ancak bu yasaların yanında, Cumhuriyet’in iki toplumlu bir yapıya sahip olması ve bazı alanların Anayasa gereği her bir toplumun kendi cemaat meclisince düzenlenmesi zorunluluğunun bulunması nedeniyle (md.87), bu sistem içinde sadece Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren yasalara rastlamak da mümkündür. “Türk Cemaat Meclisi Seçim Yasası”, “Türk Cemaat Meclisi Vakıflar ve Din İşleri Yasası”, “Resmi Tatil ve Anma Günleri Yasası”, “Evlilik Dışı Çocuklar Yasası”, gibi yasalar, doğrudan doğruya Türk toplumunu ilgilendiren yasalara birer örnektir⁶⁹.

Cumhuriyet dönemi hukuk düzeni içinde yer alan ve doğrudan doğruya Kıbrıs Türklerini ilgilendiren düzenlemeler veya yapılanmalar konusuna ise herhalde bugün de hem Güney’de, hem de KKTC.’de varlığını koruyan ve kısaca “Başsavcılık” veya “Hukuk Dairesi” olarak anılan kurumla başlamak doğru olacaktır. Cumhuriyet Anayasası’na göre, Cumhurbaşkanı ve yardımcısı, yüksek mahkeme hâkimi olma vasıflarını taşıyan iki şahsı “başsavcı” ve “başsavcı yardımcısı” olarak atayabilirler. Cumhuriyet Adliyesinin daimi üyesi olan ve hem Bakanlar Kurulunun, hem de bakanlıkların hukuk müşavirliklerini yapan bu görevlilerin ikisi de aynı cemaate mensup olamazlar. Bu durumda ya başsavcının, ya da başsavcı yardımcısının Türk olacağı açıktır. Başsavcılık kurumunun en önemli özelliği, başkan veya yardımcısının mensup olduğu cemaate ilişkin konularda karar alınmazdan önce, hale göre birinin diğeriyle istişare etme mecburiyetidir. Bu durumda, örneğin Türklerle ilgili bir konuda karar alacak olan Rum Başsavcının, Türk olan yardımcısıyla istişare etmesi zorunludur⁷⁰.

Cumhuriyet Anayasası’nın hem Türklerle, hem de Rumlarla ilgili olan ve yapısında Rum ve Türk hâkimleri beraber barındıran diğer iki yapılanması ise Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Adalet Mahkemesi ismi verilmiş olan iki kurumdu. Bunlardan Anayasa Mahkemesi bağımsız bir

⁶⁹ Bu yasaların yürürlüğe giriş tarihleri için bkz. Coşkun, sh.231 vd.

⁷⁰ Neucleous, sh.12 ve sh,26, 2-20.

başkan ile Rum ve Türk hâkimden, Yüksek Adalet Mahkemesi ise yine bağısız bir başkan, iki Rum ve bir Türk yargıçtan kurulmuş ve her iki mahkemenin de üyeleri Cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından atanmıştı. Ancak 63 de başlayan toplumlararası çatışmalardan sonra her iki mahkemenin de işlevi kalmadığından, Rum Temsilciler çıkardığı bir yasayla bu mahkemeler kaldırılmış ve yerlerine hâlihazırda görev yapmakta olan tek bir Yüksek Mahkeme kurulmuştur⁷¹.

Bugün için hiç bir önemi kalmamış olmasına rağmen, sadece tarihi bir bilgi için dahi olsa, Cumhuriyet hukuk sisteminin alt mahkemeler hakkındaki düzenlemelerini de kısaca anmakta yarar vardır. Alt mahkemelerin durumu Anayasanın 159. maddesinde düzenlenmiş olup, ilke, Türklerin davalarına Türk hâkimlerden kurulmuş olan, Rumların davalarına da Rum hâkimlerden kurulmuş olan mahkemelerin bakacak olmasıdır. Davacısı ve davalısı veya suçlusu ve zarar göreni farklı cemaatlere mensup davalara ise Yüksek Mahkemece tayin edilen hâkimlerden oluşan mahkemeler bakmıştır⁷².

V. “DEVLETLEŞME SÜRECİ (1967-1983)” İÇİNDE KIBRIS TÜRK HUKUK SİSTEMİ

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü Kıbrıs Türk toplumu açısından pek uzun olmamıştır. Daha Cumhuriyetin kuruluşunun üçüncü yılında patlak veren olaylar, akabinde Makarios'un Türkler için hayati öneme sahip olan Anayasal düzenlemeleri tadil etme girişimleri ve nihayet 67 olaylarından sonra Türkler devlet idaresinden çekilmişlerdir⁷³. Bu yıldan sonra Kıbrıs Türkleri çok zor, fakat kendileri açısından hayati önemi haiz bir süreç yaşamışlardır. Bizim, Kıbrıslı Türklerin “ devletleşme süreci” olarak adlandırdığımız bu süreçte Türkler ilk önce Geçici Türk Yönetimi'ni, daha sonra Otonom Kıbrıs Türk Yönetimini, Kıbrıs Türk Federe Devletini ve nihayet bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmuşlar ve böylelikle hem adadaki varlıklarını sürdürmüşler, hem de yapılanmalarını iki toplumlu, iki bölgeli ve siyasi eşitliğe dayanan bir çizgiye çekmişlerdir. Kuşkusuz ki, yaşanan bu süreç içinde ortaya çıkan farklı yapılanmalar, temelde istenen ve özlenen aynı devlet felsefesine dayansa da, Kıbrıslı Türkleri çevreleyen hukuki yapı birinden diğerine değişmiştir. O nedenle, konuyu her bir siyasi yapılanmaya göre ayrı ayrı ele almakta yarar vardır. Kuşkusuz ki bu yapılanmalar içinde bugünü yansıtan “ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) hukuk sistemi, yukarıda anılan üç dönemden ayrı olarak ele alınacaktır.

⁷¹ Necatigil, (Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.1.

⁷² Dayıoğlu, sh.60.

⁷³ Gazioğlu,(Cumhuriyet Yılları), sh.358 vd.; İsmail,(Kıbrıs Cumhuriyeti), sh.68 vd., özellikle sh.77 vd.

1. “Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi (1967-1974)” döneminde Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi

Kıbrıs Geçici Türk Yönetiminin kurulmasıyla güdülen amaç, 63 olaylarıyla Cumhuriyet idaresinden dışlanmış olan Kıbrıs Türk toplumunun toplumsal işlerini tek bir elden yürütmek, mevcut karışıklıklara ve yetki çatışmalarına bir son vermek, özetle Kıbrıs Türk toplumunun bir arada yaşama arzu ve isteğini sağlayacak olan bir toplumsal düzeni kurmaktır. Bu anlamda bir “yeniden yapılanma”nın ifadesi olan bu yönetim, hiç bir zaman Cumhuriyet’e karşı ve Türkler için onun alternatifi olmak üzere hayata geçirilen bir yapılanma olmamıştır⁷⁴. Nitekim bu nedendir ki, Geçici Türk Yönetimi, ayrıntılı bir anayasa yapmamış ve daha ziyade Türk toplumunun tabi olacağı kuralları içeren bir “minyatür anayasa” olarak 19 maddelik bir belge yayınlamıştır. Bu belge ise Kıbrıs Anayasası’nı yürürlükten kaldırmamış üstelik 21 Aralık 1963 tarihine kadar kabul edilmiş olan Cumhuriyet yasalarının da yürürlükte olduğunu açıklamıştır. Ancak Geçici Yönetim, yürürlükte olan Kıbrıs Anayasası ve yasalarını uygulayabilmek için bu 19 madde içinde yasama, yürütme ve yargı işlerini birbirinden ayırmak zorunda kalarak Kıbrıslı Türklerin devletleşme sürecini başlatmıştır⁷⁵.

Konumuz dışında kaldığı için yürütme işlerini bir tarafa bırakacak olursak⁷⁶, adadaki Türk bölgelerinde uygulanacak olan kurallar “Geçici Türk Yönetimi Meclisi” tarafından getirilmiştir. Bu meclis, Kıbrıs Anayasası’na göre Temsilciler Meclisi’ne seçilmiş olan 15 Türk üye ile Türk Cemaat Meclisi Üyelerinden oluşuyordu⁷⁷. Kuşkusuz ki bu meclis, ortaya çıkan yeni yapılanma çerçevesinde yeni yasalar yapmak suretiyle dönemin Kıbrıs Türk toplumunun bir yandan ayakta kalması, diğer yandan da devletleşmesi sürecinde önemli katkılarda bulunmuştur. Örneğin, “Adalet Mahkemeleri Yasası”, “Türk Bölgelerine Giriş ve Çıkışı Kontrol Yasası”, “Türk Cemaatına Mensup Olmayanlara Gayrimenkul Mal Satışını Men Eden Yasa”, “Temsilciler Meclisi ve Cemaat Meclisi Seçimlerine İlişkin Yasa”, “Ateşli Silahlar Yasası”, “Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri Yasası”, “Din İşleri Dairesi Yasası”, “Kıbrıslı Türklerin Türkiye’de Çalışma İmkânlarını Düzenleyen Yasa”, “Askeri Ceza ve Usulü Yasası” gibi yasalar Geçici Yönetim tarafından yürürlüğe konulan yasalardan sadece bazılarıdır⁷⁸. Nihayet son olarak, yargı faaliyetlerinin de, başkan yardımcısının teklifi üzerine atanan Türk yargıçlar tarafından yürütüldüğünü söylemek gerekir.

⁷⁴ Geçici Türk Yönetimi’nin amaç ve özellikleri için bkz. Sarıca/Teziç/Eskiyurt, sh.157 vd. Özellikle sh.160.

⁷⁵ Sarıca/Teziç/Eskiyurt, sh.158-160.

⁷⁶ Yürütme işleri için bkz. Sarıca/Teziç/Eskiyurt, sh.159.

⁷⁷ Sarıca/Teziç/Eskiyurt, sh.158-159.

⁷⁸ Geçici Türk Yönetimi devrinde yürürlüğe giren yasalar için bkz.Coşkun, sh. 248 vd.

Yapılan bu kısa açıklamadan da anlaşılacağı üzere, devletleşme sürecinin ilk evrelerinde Kıbrıs Türk Hukuk sistemi esas olarak Cumhuriyet Hukukuna bağlı kalmıştır. Diğer bir ifadeyle Kıbrıs Türk toplumunu çevreleyen hukuk kurallarının, esas itibarıyla Anglo-Saxon hukukuna dayandığı gerçeği değişmemiştir. Bununla birlikte, Türk toplumunun cumhuriyet idaresinden ayrılarak deyim yerindeyse kendi başının çaresine bakmak üzere yeni bir yapılanmaya gitmesi, zorunlu olarak kendi toplumsal yapı ve ihtiyaçlarının gerektirdiği yeni yasaların da yürürlüğe konmasını gerekli kılmıştır. Bu anlamda, ilk başlarda Cumhuriyet hukukunu koruma isteğinde olan Kıbrıs Türk toplumu ve içinde örgütlendiği yapı, istemeyerek de olsa, yavaş yavaş İngiliz hukukundan uzaklaşmaya başlamış ve çift başlı bir bünyeye doğru yönelmiştir.

2. “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975)” döneminde Kıbrıs Türk Hukuk sistemi

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi ilk önce zaman içinde ismini “Türk Yönetimi” ne çevirmiş ve Eylül 1974 tarihinde de, yönetimin aldığı bir kararla yerini “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi” ne bırakmıştır. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi sadece bir yıl sürmüş olan kısa bir zaman dilimidir. Bu dönemde yürütülen yasama faaliyetlerine bakıldığında Kıbrıs Türk Hukuk sistemi için yeni bir şeyler söylemek oldukça zordur. Sistem Geçici Yönetim dönemiyle aynıdır. Ancak meclis “Doğum ve Ölümleri Kayıt Yasası”, “Kolcular Yasası” gibi “devletleşme” ye yönelik yasaları çıkarmaya devam etmiştir⁷⁹. Bu yasalar içinde, bugünkü 9 /1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın esasını oluşturan Adalet Mahkemeleri Yasası yanında, özellikle bir “Yurttaşlık Yasası”nın yürürlüğe konulmuş olması dikkate değerdir. Zira “yurttaş” kavramının kişileri ve şeyleri “devlete” bağlayan hukuki ve siyasi bir bağ olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, dönemin yöneticilerinin daha 74 yılında Kıbrıs Türk Toplumunu bir “devlet” olarak yeniden yapılandırmak niyetinde oldukları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır⁸⁰.

3. “Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983)” döneminde Kıbrıs Türk Hukuk sistemi

Kıbrıs Türklerinin devletleşme süreci dikkatle incelendiğinde, bu süreç içindeki en önemli evrenin barış harekâtından sonra yaşanan Kıbrıs Türk Federe Devleti dönemi olduğu görülür. Zira tek cümleyle söyleyecek olursak, bu evre, Kıbrıs Türklerinin ileride gerçekleşmesini istedikleri “bağımsız ve federal” bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulabilmesi için kendi üzerlerine düşeni yaptıkları, diğer bir ifadeyle gelecekteki federasyonun

⁷⁹ Bu yasalar için bkz. Coşkun, sh.256-257.

⁸⁰ Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Yasası'nın genel bir değerlendirmesi için bkz. Uluocak,N.: Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu'na İlişkin Kritik Bir İnceleme, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları, Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982, İstanbul 1983, sh.69 vd.

kurucu ortaklarından olacak “Türk Devleti” ni oluşturarak kurmuş oldukları bir dönemi ifade etmektedir⁸¹. Bu dönemde Kıbrıs Türk toplumu Anayasasını yapmış, tam anlamıyla çok partili demokratik bir sisteme geçmiş, iki genel ve iki de yerel seçim yaparak devleti bütün işlevleriyle çalışır hale getirmiş ve eşitlik temelinde bir federasyon için Rum tarafını beklemeye başlamıştır⁸². Belirtmek gerekir ki, bu bekleyiş içinde Kıbrıs Türk yönetiminin Kıbrıslı Türklerin içinde yaşadığı ekonomik ve toplumsal yapıyı iyileştirmek üzere bir devlet olarak yeniden yapılanmış olması, zorunlu olarak Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin de Cumhuriyetin Hukuk sisteminden uzaklaşmasına ve kendine özgü bir hukuk sistemi olma yolunda ilerlemeye başlamasına yol açmıştır.

Bir sistem olarak düşünüldüğünde, Federe Devlet dönemi Kıbrıs Türk hukuk sisteminin tam anlamıyla Cumhuriyet Hukuk sisteminden ve dolayısıyla Anglo-Saxon hukukundan uzaklaşmadığını söylemek mümkündür. Zira her ne kadar yavaş yavaş İngiliz döneminden kalan bazı yasalar yürürlükten kaldırılıyor veya Türk toplumunun ihtiyaç ve gerekleriyle uyumlu hale getirilmeye çalışılıyorsa da, mevzuatın ağırlıklı olarak Cumhuriyet dönemi ve bu dönemin yürürlükte bıraktığı İngiliz yasalarına dayandığı bir gerçektir. Ancak bu gerçeğe rağmen, adanın kuzeyine egemen olan ve bu kesimdeki egemenlik işlemlerini kendi adına kontrol eden Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin 1975 yılında da bir anayasa yapmak suretiyle, varlığını bağımsız bir devlet olarak devam ettirmek istediğini ve bu isteğinin doğal bir gereği olarak, anayasasında öngörülen esas ve usul çerçevesinde yasama faaliyetinde bulunmak istediğini dünya kamuoyuna açıkladığını da unutmamak gerekir⁸³. Nitekim Kıbrıs Türk Federe devleti Anayasası’na daha yakından bakıldığında, Anayasanın, “yurttaşlık (md.53)”, “seçme, halkoylamasına katılma ve seçme-seçilme hakkı (md.54)”, “siyasi parti kurma (md.56)”, “kamu görevine girme (md.58)”, “yurt görevi (md.60)”, “Federe Devlet Meclisi (md.63)”, “Yasa koyma, değiştirme, af ilan etme ve bütçe kanunlarını yapma (md.65)”, “yürütme (md.78)”, “devlet başkanı ve bakanlar kurulu (md.79, md.85)” gibi bir devletin temel politik örgütlenmesinde bulunan tüm müesseseleri ayrıntılı bir şekilde düzenlediği

⁸¹ Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin kurulmasına yol açan siyasi gelişmeler ve bu siyasi yapılanmanın temel özellikleri için bkz. Toluner, sh.352 vd. Barutçu, E.: Hariciye Koridoru, Ankara 1999, sh.122-123 ; Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin tarihsel işlevi için bkz. Aydoğdu, sh.151-152 ve İsmail, S.: 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1998, sh.160-161; Necatigil,(Anayas ve Yönetim Hukuku), sh.15-16. Ayrıca bkz. Sakmar, A.: Kıbrıs Türk Federe Devleti Vatandaşlığı Üzerine Genel Düşünceler, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları, Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982, İstanbul 1983, sh.63 vd. ve özellikle sh.66.

⁸² İsmail,(Kıbrıs Sorunu), sh.161.

⁸³ Bu bağlamda Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf R. Denktaş’ın 13 Şubat 1975 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisinde yapmış olduğu konuşma dikkat çekicidir ve yeni siyasi yapılanmayla güdülen amacı açıkça ortaya koymaktadır. Konuşma metni için bkz.Aydoğdu, sh.151-152.

görülür⁸⁴. Kıbrıs Cumhuriyeti devlet sisteminden oldukça farklı bir devlet yapısını yansıtan bu düzenlemeler ise, Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin, bazı yasalar hala İngiliz döneminden kalmış olsa bile, yavaş yavaş Türkiye Cumhuriyeti hukukundan da etkilenen kendine özgü bir sisteme doğru kaydığını göstermektedir.

Belirtmek gerekir ki, Kıbrıs Türk Federe Devletinin yasama faaliyetlerini yürütmekten sorumlu olan “Kıbrıs Türk Federe Meclisi”, 1975-1983 yılları arasında, bir “devlet meclisi” olmanın bütün gereklerini yerine getirmiş ve yaptığı yasama faaliyetleri sonunda oluşan hukuki alt yapıyla, Kıbrıs Türk toplumunu “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” ne taşımıştır. Anayasası ile (geç.md.1), İngiliz döneminin, 21 Aralık 1963 tarihine kadar Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisinin, Türk Cemaat Meclisinin, Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisi’nin ve Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yasama Meclisi’nin çıkardığı yasaların yürürlüğünü saklı tutan Kıbrıs Türk Federe Devleti⁸⁵, kendi meclisinin çıkardığı, değiştirdiği veya yürürlükten kaldırdığı yasalarla bütüncül bir hukuk sistemi kurmuş ve bu sistem de bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hukuk sisteminin esasını oluşturmuştur. Bu bağlamda, “Halk Oylaması Yasası”, “Siyasal Partiler Yasası”, “Tapu ve Kadastro Yasası”, “Motorlu Araçlar Yasası”, “Taşınmaz Mallar Yasası”, “Para ve Kambiyo İşleri Yasası”, “Kamu Görevlileri Yasası”, “Askeri Bölgeler Yasası”, “Bankalar Yasası”, “Sosyal Sigortalar Yasası”, “Güvenlik Kuvvetlerinin Kuruluşu Yasası”, “Emeklilik Yasası”, “Yedek Subaylık Yasası”, “Kamu Alacaklarının Tahsili Yasası”, “Sayıştay Yasası”, “Kira Yasası” gibi yasalar, Federe Devlet Meclisince yürürlüğe konulan ve “devlet” adı verilen tüm müesseseseleşmiş siyasi iktidarların hukuki yapılarında bulunan yasalara sadece birkaç örnektir⁸⁶. 74 yılından sonra yürürlüğe konan bu yasalara teknik açıdan daha yakından bakıldığında ise bunların birçoğunun Türkiye Cumhuriyeti Yasalarından esinlenerek hazırlandığı görülür. Bu nedenle, Kıbrıs Türk hukuk sisteminin Federe Devlet zamanında Kıbrıs Cumhuriyeti ve dolayısıyla Anglo-Saxon hukuk sisteminden giderek daha fazla uzaklaştığını ve Türk hukuk sistemine tekrar yaklaşarak karma bir yapıya büründüğünü söylemek herhalde pek yanlış olmayacaktır.

Ancak önemle altını çizmek gerekir ki, Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin Anglo-Saxon ve Türk hukuk sistemlerinin bileşiminden meydana gelen özgün bir yapıya doğru yol almakta olduğuna yönelik bu tespit, bir devletin hukuk sisteminin usul hukuku kısmının alt yapısını oluşturan kurallardan ziyade maddi hukuk kısmının alt yapısını oluşturan kurallara yönelik bir tespittir. Diğer bir ifadeyle Anglo-Saxon hukukundan Türk hukukuna doğru

⁸⁴ Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasının metni için bkz. Sarıca/Teziç/Eskiyurt, sh.413 vd.

⁸⁵ Kıbrıs Yasaları, sh.5.

⁸⁶ Bu yasaların yürürlüğe giriş tarihleri ve Federe Devlet Meclisi’nin yürürlüğe koyduğu diğer yasalar için bkz. Coşkun, sh.257 vd.

olan bu kayma usul hukuku alanında değil maddi hukuk alanında olmuştur. Tam tersine, Federe Devlet Meclisi, yürürlükte olduklarını kabul ettiği İngiliz döneminden kalma usul yasalarıyla, bunların yanında yürürlüğe koyduğu “Yüksek Adliye Kurulu Yasası”, “Hukuk Dairesi Yasası” ve “Mahkemeler Yasası” gibi yasalarla, yargı örgütü ve usul hukuku alanlarında Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde oluşturulan hukuka bağlı kalmaya devam etmiştir. Günümüzde Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin Anglo-Saxon hukuk sistemine dayandığını söyleyenler, kanımızca, hukuk uygulamasında daha çok öne çıkan ve daha fazla göze batan yargı örgütü ve yargılama usulünü dikkate alarak bu yargıya varmaktadırlar. Federe Devlet döneminde oluşan yargı örgütü yapısı hemen hemen aynen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk sisteminde de korunduğundan bu konuya aşağıda daha etraflıca değinilecektir.

VI. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ HUKUK SİSTEMİ

Kıbrıslı Türklerin, ileride kurulmasını düşündükleri ve arzu ettikleri “Federal Kıbrıs Cumhuriyeti” nin Türk kanadını meydana getiren “Türk Federe Devleti” ni bütün kurumlarıyla oluşturup bekledikleri halde bu beklenti gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine Kıbrıs Türk toplumu ve onun temsilcisi olan Federe Meclis daha fazla beklememiş ve bir yandan BM. kararlarıyla giderek aleyhlerine dönmeye başlayan milletlerarası ortamı lehlerine çevirmek, diğer yandan da Rumlarla eşit statüde görüşmeler yapabilmek amacıyla,” halkların kendi kaderlerini tayin etme” hakkını kullanarak 15 Kasım 1983 tarihine “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)” ni ilan etmiştir⁸⁷.

KKTC’ nin ilanını takiben Aralık 1983 de yapılan Meclis toplantısında, Meclisin 70 üyeli bir “Kurucu Meclis” haline dönüşmesi kabul edilmiş ve bu “Kurucu Meclis”e anayasayı yapmak, seçimleri gerçekleştirmek ve bu süre içinde de gerekli olan yasama faaliyetlerini yürütmek görevi verilmiştir. Bir başkan ve ondört üyeden oluşan Anayasa Komisyonun hazırlamış olduğu anayasa tasarısı 1984 yılında halkın görüşüne sunulmuş ve daha sonra Kurucu Meclisin de 1985 yılında çalışmalarını tamamlaması üzerine 5 Mayıs 1985 tarihinde halkoylamasına gidilerek KKTC. Anayasası Mayıs 85 de yürürlüğe girmiştir⁸⁸. 85 Anayasası’na genel olarak bakıldığında ise, KKTC. devlet sisteminin temellerinin aslında Federe Devlet zamanında

⁸⁷ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilanını hazırlayan süreç için bkz. Eroğlu,H.: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç (1940-1983), Kıbrıs’ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı,(Ed. Gökçekuş, H.), Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa 2001,sh.133 vd.; Melek, F.: KKTC’nin İlanı: Tepkiler ve Tartışmalar Kutusu, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C.II, 7.Bs., İstanbul 2004, sh.108; Aydoğdu, sh.176 vd; İsmail,(Kıbrıs Sorunu), sh.176 vd-177.

⁸⁸ Anayasanın hazırlanması süreci için bkz. Necatigil, (Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.3 ; İsmail, sh.177. Anayasanın metni için bkz.Necatigil (Anayasa ve Yönetim Hukuku) , sh.166 vd.

atıldığını kabul etmek gerekir. Diğer bir ifadeyle 85 Anayasası, federal devlet beklentisinden uzaklaşılması nedeniyle, egemenliğin mutlak ve bölünmez olarak KKTC sınırları içinde kullanılmasını öngören bir yapılanma getirmiş ancak bu temel yaklaşım dışında, Federe Devlet Anayasasında yer alan temel kurumları aynen koruyarak daha ayrıntılı ve güncel yaklaşımlara uygun olarak düzenlemiştir⁸⁹.

Çerçevesi 85 Anayasası'nın Beşinci Kısmı (md.136-158) ile çizilmiş bulunan bugünkü Kıbrıs Türk Hukuk sistemini açıklamaya şematik bir yargı örgütü bilgisiyle başlamak ve daha sonra da uygulanan mevzuat hakkında bilgi vermek herhalde doğru olacaktır.

1. KKTC yargı örgütü

Anayasanın “Yargı” başlığını taşıyan Beşinci Kısmına yukarıdan bakıldığında, bugünkü Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin yargı örgütünün “Yüksek Adliye Kurulu(md.141)”, “Anayasa Mahkemesi (md.144-150)”, “Yargıtay(md.151)” ve “Yüksek İdare Mahkemesi(md. 152)” olarak görev yapan “Yüksek Mahkeme (md.143)”, “Aile Mahkemeleri”, “Çocuk Mahkemeleri”, “Askeri Mahkemeler (md.156)” ve “Askeri Yargıtay (md.157)” ile “Başsavcılık (md. 158)” tan oluştuğu görülür. Daha önce de altını çizdiğimiz gibi, bu örgütsel yapı, esasa ilişkin olmayan bir kaç değişiklik dışında Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasından gelen, yani Anglo-Saxon yargı örgütü anlayışına dayanan ve Federe Devlet döneminde de aynen korunmuş olan şemadır⁹⁰.

A) Yüksek Adliye Kurulu

Açıklamalarımıza Yüksek Adliye Kurulu ile başlayacak olursak, bu kurulun, Türkiye Cumhuriyeti Yargı Örgütündeki Adalet Bakanlığı ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun görevlerini üstlenmiş bir kurul olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Oluşumu KKTC Anayasası tarafından düzenlenmiş olan bu kurul, Yüksek Mahkeme Başkanı ile Yüksek Mahkemenin yedi üyesi, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanının atadıkları birer üye, Başsavcı ve Barolar Birliği Başkanından oluşmaktadır. Kurulun temel görevi, yargının genel işleyişi, düzenli çalışması, yargıçların ve mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin görevlerine devamları, işlerin verimli bir biçimde yürütülmesi, yargıçların yetiştirmeleri ve mesleğin vakar ve onurunun korunması ile yargıçların atanmaları, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin değiştirilmesi, görevlerin son verilmemesi ve disiplin konuları hakkında karar vermeye yetkilidir⁹¹.

B) Alt Mahkemeler

⁸⁹ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.16.

⁹⁰ Dayıoğlu, sh. 61 vd; Necatigil (Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.3-4.

⁹¹ Yüksek Adliye Kurulu için bkz. Dayıoğlu, sh.63; Necatigil,(KKTC. Hukuk Sistemi), sh.115. Ayrıca bkz. <http://www.mahkemeler.net>, “ sıkça sorulan sorular”.

Anayasadaki ifadesiyle (md.155) “Alt Mahkemeler” olarak adlandırılmış olan ilk derece mahkemelerinin yapılanması ise Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde hazırlanarak yürürlüğe konmuş bulunan 9/76 tarihli “Mahkemeler Yasası”nın KKTC ‘nin idari yapısı dikkate alınarak kısmen değiştirilmiş şekliyle düzenlenmiştir. “Askeri Mahkemeler”i konu dışı bırakacak olursak, alt Mahkemeleri hukuk meselelerinde görev yapan mahkemeler ve ceza meselelerinde görev yapan mahkemeler olmak üzere iki başlık altında ele almak gerekir⁹².

a) Hukuk Mahkemeleri

Hukuk meselelerinde görev yapan alt mahkemeler, yani hukuk mahkemeleri de kendi içlerinde üç gruba ayrılırlar. Bunlar “Tam Kadrolu Kaza Mahkemesi”, “Kıdemli Kaza Mahkemesi Yargıç” ve “Kaza Mahkemesi Yargıç”dır. Bunlardan Tam Kadrolu Kaza Mahkemesi, kaza düzeyinde görev yapmakta olup, Lefkoşa, Mağusa, Girne ve Güzelyurt’ta kurulmuştur. Lefke ve İskele gibi bölgelerde Lefkoşa Mahkemesi görev yapmaktadır. Bu mahkemeler en az iki ve en fazla üç yargıçtan oluşur. Ancak uygulamada iki yargıçın görev yaptığı ve kıdemli yargıçın başkanlık yaptığı görülmektedir. 5.000 YTL. İle başlayan ve üst sınırı bulunmayan davalara bakmaya yetkilidir. Eğer davanın değeri 15.000 YTL.’yi aşmıyorsa, başkanın tek başına oturum yapma yetkisi de vardır. Kıdemli Kaza Yargıç ile Kaza Mahkemesi Yargıçının ise tek başına oturum yaptığını ve ilkinin azami 15.000 YTL., ikincisinin ise 5.000 YTL. meblağındaki davalara bakma yetkisi vardır. Bu arada zaten Kıbrıs’ın çok küçük bir ülke olması nedeniyle sadece altı kazaya bölünmüş olduğunu ve ülkede bulunan tüm mahkemelerde görev yapan hâkim sayısının da sadece 31 olduğunu hatırlatmak gerekir⁹³.

b) Ceza Mahkemeleri

Ceza meselelerinde görev yapan alt mahkemeler ise kendi aralarında üçe ayrılmışlardır. Bunlardan birincisi Ağır Ceza Mahkemeleri, ikincisi Kaza Mahkemeleri ve üçüncüsü de “Çocuk Mahkemeleri”dir. Bunlardan Ağır Ceza Mahkemeleri sadece Lefkoşa, Mağusa ve Girne’de kurulmuştur. Normalde Yüksek Mahkeme tarafından atanan bir başkan ve iki yargıçtan oluşur. Ancak uygulamada davaların üç kaza mahkemesi üyesince yürütüldüğü görülmektedir. Bu gelenek, sanığın ölüm cezasını gerektiren bir suçla itham edilmesi halinde bozulmakta ve heyete kaza mahkemesi başkanı başkanlık etmektedir. Ağır ceza mahkemeleri 5 yıldan fazla hapis cezası ve 2.000 YTL.’nin üzerindeki para cezalarına bakmaya yetkilidirler. Ayrıca bu mahkemelerin işlenen suçtan dolayı zarar gören kişiler lehine 15.000 YTL.’ye kadar tazminata da hükmedebilme yetkileri vardır. Ağır Ceza Mahkemelerinin bulunmadığı kazalarda ve 1 Temmuz-14 Eylül arasında

⁹² Dayıoğlu, sh.65-66; Necatigil, (KKTC. Hukuk Sistemi), sh.132 vd.

⁹³ Bkz. <http://www.mahkemeler.net>; Dayıoğlu, sh.65-66.

süren adli tatil döneminde ise gezici ceza mahkemeleri davalara bakmaktadırlar. Ceza meselelerine bakan Kaza Mahkemeleri ise, tek yargıçtan müteşekkil olup, beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren davalarla, yine 5.000 YTL'yi aşmayan para cezalarına ilişkin olan davalara bakmaya yetkilidirler⁹⁴.

Ülkenin ceza hukuku ile ilgili olan diğer bir mahkeme de, “Çocuk Suçluları Yasası” uyarınca kurulmuş olan Çocuk Mahkemeleri'dir. Bu mahkemeler, yaşları 16'dan aşağı olan çocuk sanıkları yargılama yetkisine sahiptirler. Yargıçları kaza mahkemesi yargıçlarıdır, tek hâkimlidirler. Salona dinleyici ve basını almama gibi özel bir yargılama düzeni uygulamalar⁹⁵.

c) Aile Mahkemeleri

Aile Mahkemeleri ise Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin tarihi gelişimine uygun düşen bir yargı birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira aile hukukuna ilişkin meseleler, İngiliz döneminden beri genel mahkemelerin yetkisi dışına çıkarılmışlar ve Müslümanlar ile gayrimüslimlerin aile hukuku ve kişinin hukuku meseleleri farklı mahkemelerde görülmüştür. Kaldı ki, Kıbrıs Hukuk sistemi içinde bir Medeni Kanun da yoktur. Nişanlanma, evlenme, boşanma, velayet, vesayet, nesep, nafaka, mal rejimleri gibi aile hukukuna ilişkin konular özel bir yasa olan “Aile Yasası” nda düzenlenmiştir. İşte Aile Mahkemeleri bu yasayı uygulayan tek hâkimli bir mahkemedir⁹⁶.

C) Yüksek Mahkeme

KKTC. Anayasasına göre (md.143), bir başkan ve yedi üyeden oluşan Yüksek Mahkeme, ülkede görevli olan en üst düzeydeki mahkemedir. Diğer mahkemeler gibi, Yüksek Mahkemenin örgüt şeması da İngiliz döneminden Kıbrıs Cumhuriyetine ve oradan da Federe Devlete ve KKTC.'ne geçmiştir. Bu şemaya bakıldığında ilginç olan, Yüksek Mahkemenin hem Anayasa Mahkemesi, hem Yüce Divan, hem Yargıtay ve hem de Yüksek İdare Mahkemesi olarak görev yapmakta oluşudur (md.143, 2). Diğer bir ifadeyle, KKTC. hukuk sisteminde Türkiye örneğinde olduğu gibi birden fazla yüksek mahkeme yoktur. Tek bir Yüksek Mahkeme diğer yüksek mahkemelerin de görevini yapmaktadır.

a) Yüksek Mahkemenin “Anayasa Mahkemesi” olarak görev yapması

Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan yüksek mahkeme heyeti başkan ve dört Yüksek Mahkeme yargıcından oluşmaktadır. Çalışmalar

⁹⁴ Dayıoğlu, sh.66. Ayrıca bkz. <http://www.mahkemeler.net>.

⁹⁵ Dayıoğlu, sh.67.

⁹⁶ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.11.

duruşmalıdır, dosya üzerinde işlem yapılmaz. Yüksek Mahkemenin Anayasa Mahkemesi olarak görev yaptığı halde sahip olduğu yetkiler şunlardır⁹⁷:

aa) Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya Devletin diğer bir organı tarafından yapılan itiraz üzerine, devlet organları arasındaki kuvvet ve yetki uyumsuzluklarını karara bağlamak,

bb) Cumhurbaşkanının, Cumhuriyet Meclisince kabul edilen bir yasanın tamamının veya bazı kurallarının Anayasaya aykırı olduğunu gündeme getirmesi halinde, Cumhurbaşkanına görüş bildirmek,

cc) Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasi partiler, siyasi gruplar, en az 9 milletvekili veya kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren konularda kurum, kuruluş ve sendikaların bir yasanın, kararnamenin, tüzüğün veya Cumhuriyet Meclisi kararının veya yönetmeliğin anayasaya aykırı olduğunu iddia ederek iptal davası açmaları halinde bu davaları karara bağlamak,

dd) İstinaf aşaması da dâhil olmak üzere yargılamanın herhangi bir aşamasında uyumsuzluğun karara bağlanmasında etkili olabilecek bir yasanın, bir kararın veya yasanın Anayasaya aykırı olduğunun mahkemece Anayasa Mahkemesine taşınması üzerine konuyu karara bağlamak,

ee) Anayasanın maddelerinin yorumlanmasının istenmesi halinde bu yorumu yapmak,

ff) Yüce Divan olarak Cumhurbaşkanı, Başbakan veya Bakanları yargılamak ve

gg) Belli bazı gerekçelerin varlığı halinde siyasi partilerin kapatılması davalarına bakmak.

b) Yüksek Mahkemenin “Yargıtay” olarak görev yapması

Başkan ve iki veya üç Yüksek Mahkeme yargıcısıyla “Yargıtay “ olarak görev yapan Yüksek Mahkeme, KKTC hukuk sistemindeki en yüksek istinaf mahkemesidir. Alt mahkemelerden verilen bütün kararların istinaf edilebilme imkânı vardır. İstinaf süresi hukuk davalarında karar tarihinden itibaren 42 gün, ceza mahkemelerinde ise kararın verildiği tarihten itibaren 10 gündür. Bu temel görevi yanında Yargıtay olarak görev yapan Yüksek Mahkemenin Türk Hukukuna yabancı olan ve tamamıyla İngiliz Hukukundan gelen şu yetkileri de bulunmaktadır⁹⁸:

aa) Yetkisiz tutuklamanın kaldırılması emri vermek (Habeas Corpus),

⁹⁷ Dayıoğlu, sh.67-69 ; Necatigil, (Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.5.

⁹⁸ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.7, özellikle sh.129-136.

bb) Bir yetkinin kullanılmasını sağlamak için emir çıkarmak (Mandamus),

cc) Herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğindeki yetki kullanan bir makamın yanlış bir kararının uygulanmasını engellemek için emir çıkarmak(prohobition),

dd) Bir makamın herhangi bir yetkiye dayanılarak işgal edildiğinin soruşturulmasına çıkarmak (ex warranto) ve

ee) Herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğinde yetki kullanan herhangi bir makamın kararının iptali için emir çıkarmak(certiorari).

c) Yüksek Mahkemenin “Yüksek İdare Mahkemesi” olarak görev yapması

Yüksek Mahkemenin “Yüksek İdare Mahkemesi” olarak görev yapması, idari bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya kişinin kararının, işleminin veya ihmalinin Anayasaya, yasaya veya bunlara uygun olarak çıkarılan mevzuata aykırı olması veya bu yetkinin kötüye kullanılması veya aşılması hallerinde, meşru menfaati zarar gören veya olumsuz yönde etkilenen kişilerin, bu işlem veya kararı, idari bir dava olarak Yüksek Mahkemeye taşımalarını ifade eder. Yüksek İdare Mahkemesi olarak Yüksek Mahkemeye başvurmanın süresi, işlemin, kararın veya ihmalin öğrenildiği tarihten itibaren 70 gündür⁹⁹.

Yasada aksi öngörülmedikçe, Yüksek İdare Mahkemesi tek yargıçla görev yapar. Ancak, Yüksek İdare Mahkemesi Yetki Yasasında gösterilen hallerde mahkeme üç yargıçla toplanır. Bu haller, Bakanlıkların işlem ve kararları, yerel yönetimlerin işlem ve kararları, kamu hizmeti komisyonunun işlem ve kararları ve Motorlu Araçlarla Yolcu ve Eşya Taşıma Yasası izin makamı kararları ve bu makamların ihmalleridir. Üç yargıçtan oluşan Yüksek İdare Mahkemesinin verdiği kararlar kesindir. Buna karşın tek yargıcın vermiş olduğu kararları üç yargıçlı mahkemede istinaf etme imkanı vardır. Başvuru hakkı işlem veya karardan veya ihmalden meşru menfaati doğrudan doğruya zarar gören ve olumsuz yönde etkilenen kişilere aittir. Mahkeme,

aa) Söz konusu karar veya işlemi veya ihmali tamamen veya kısmen onaylayabilir,

bb) Söz konusu karar veya işlemin kısmen veya tamamen hükümsüz veya etkisiz olduğuna ve herhangi bir sonuç doğurmayacağına karar verebilir,

⁹⁹ Necatigil,(KKTC Hukuk Sistemi), sh.127.; Dayıoğlu, sh.71.

cc) Başvuru konusu bir ihmal ise, bu ihmalin tamamen veya kısmen yapılmaması gerektiğine veya yapılmaması ihmal olunan eylem veya işlemin yapılması gerektiğine karar verebilir¹⁰⁰.

Yüksek idare Mahkemesinin kararları bağlayıcıdır. Kararın yerine getirilmemesi halinde bundan zarar görenlerin kararın yerine getirilmemesinde kusuru bulunan kurum, organ veya makam aleyhine tazminat davası açma hakları vardır.

D) BAŞSAVCILIK (HUKUK DAİRESİ)

Başsavcılık da Cumhuriyet Anayasasından KKTC hukuk sistemine taşınmış olan bir kurumdur. KKTC adliyesinin daimi üyesi olan başsavcılığın görevi, devletin, cumhurbaşkanının, başbakanın, bakanların ve diğer devlet organlarının hukuk danışmanlığını yapmaktır. Bu anlamada, yüksek mahkeme yargıcı olabilme koşullarına sahip olan kişiler arasından Cumhurbaşkanınca atanan ve yüksek mahkeme yargıçlarıyla aynı statüde görev yapan başsavcı,

aa) Kamu yararının gerektirdiği hallerde herhangi bir suç hakkında dava açmak, davayı izlemek, devralmak, devam ettirmek veya ettirmemek yetkisine sahiptir.

bb) Ceza davalarında kovuşturmanın kesin yönetim ve sorumluluğu da Başsavcıya aittir.

cc) Başsavcı devleti taraf olduğu davalarda devleti veya organlarını temsil etme hak ve etkisine sahiptir¹⁰¹.

2. KKTC yargı örgütünün uyguladığı mevzuat

Şimdiye kadar yapmış olduğumuz açıklamalarda da anlaşılacağı gibi, KKTC hukuk sistemi tarihsel gelişim süreci içinde tek bir devlet çatısı altında kesintisiz bir şekilde oluşmamıştır. Tam tersine, ada üzerinde değişen egemenlikler ve ortaya çıkan yeni siyasi yapılanmalar yeknesak ve bütüncül bir hukuk düzeninin sistematik bir şekilde oluşmasını engellemiştir. Nitekim günümüzde, KKTC hukukunun asıl olarak Anglo-Saxon hukukuna dayanan, fakat ülkenin de şartlarına uydurulmuş bulunan bir “ hukuk mozayığı” olduğu da ifade edilmektedir¹⁰². İşte bu nedendir ki, yargı örgütleri tarafından uygulanmak durumunda olan mevzuat da her dönemde yeniden tanımlanmayı gerekmiştir. Nitekim bu gereği KKTC yasa koyucusu da hissetmiş ve bu nedenle 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasasında (md.38) KKTC yargı örgütünün uygulayacağı mevzuatı tanımlamak durumunda kalmıştır. Buna göre uygulanacak mevzuat,

¹⁰⁰ Dayıoğlu, sh.71.

¹⁰¹ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.45-47.

¹⁰² Dayıoğlu, sh.73; Necatigil,(KKTC Hukuk Sistemi),sh.141.

- a) Anayasa
- b) Anayasaya aykırı olmadığı sürece yürürlükteki mevzuat,
- c) Anayasaya aykırı veya onunla bağdaşmazlık halinde olmadıkça ahkam-ı umumiye ve nasfet hukuku ilkeleri,
- d) Temel Evkaf kuralları (Ahkamül Evkaf) ve,
- e) 21 Aralık 1963 tarihinde yürürlükte olan Deniz Hukukuna ilişkin mevzuat.

olarak sıralanmıştır. Ancak kanımızca bu sıralamada yer alan kaynakların bazıları da ayrıca açıklanmaya muhtaçtır.

KKTC. yargı örgütünün Anayasa'ya aykırı olmadığı sürece yürürlükteki mevzuatı, yani yasa, tüzük ve yönetmelikleri birincil kaynak olarak uygulayacakları açıktır. Ancak sistemin özgün yapısı gereği hangi zaman dilimi içindeki yasa, tüzük ve yönetmeliklerin yürürlükte olduğunun bir kere daha altı çizilmelidir. KKTC Anayasası'nın geçici 4. maddesi

- İngiliz sömürge yönetimi tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarih olan 16 Ağustos 1960 tarihine kadar,
- Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından 21 Aralık 1963 tarihine kadar,
- Türk Cemaat Meclisince,
- Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisince,
- Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yasama Meclisince,
- Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclisince,
- Kıbrıs Türk Federe Meclisince,
- KKTC Kurucu Meclisince ve
- KKTC. Cumhuriyet Meclisince

yürürlüğe konulan, henüz yürürlükten kaldırılmamış olan ve Anayasaya aykırı olmayan tüm yasaları ve doğal olarak bu yasalar altında çıkarılmış bulunan tüzük ve yönetmeliklerin de yürürlükte olduğunu hükme bağlamıştır¹⁰³.

Üzerinde durmamız gereken diğer bir konu da “ Ahkam-ı Umumiye” ve “ nasfet hukuku” ilkelerinden ne anlaşılması gerektiğidir. Öncelikle şunu söylememiz gerekir ki, bu kaynak grubunda yanlış anlamalara yol açabilecek bazı çeviri ve yazım hataları bulunmaktadır. İlk hata “ahkam-ı umumiye” kavramıyla ilgidir. Bu kavram, 1960 Adalet Mahkemeleri Yasası'nda “ Common Law” olarak yer almaktadır. Ancak, günümüz hukuk sözlüklerinde “ ortak hukuk”, “ geleneksel hukuk” olarak yer alan Anglo-Amerikan hukuk

¹⁰³ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.11.

sistemi kaynaklı bu kavram her nedense, 1976 Mahkemeler Yasası'na "ahkam-ı umumiye" olarak geçmiştir. Oysa "ahkam-ı umumiye" bilindiği gibi "genel hükümler" anlamındadır ve bu kavramın "Common Law" la bir ilgisi yoktur. İngiliz hukukundaki anlamıyla "Common Law" ise, gelenek ve göreneklerden hareketle yargı kararları tarafından geliştirilmiş olan (judge made law) ve toplumun değişen sosyo-ekonomik koşullarına uydurulabilen bir sistemi ifade etmektedir¹⁰⁴. İşte KKTC hukuk sisteminde, belli bazı alanlarda mahkeme kararlarıyla geliştirilmiş olan bu sistem mevzuatın bir parçası olarak uygulanma imkânına sahiptir. Bu uygulama özellikle, yetersiz ve günün ihtiyaçlarını karşılamayan alanlarda "emsal" lerden hareket ederek yasaları günün koşullarına göre yorumlama imkanı yaratmaktadır. KKTC hukuk açısından bakıldığında sözleşmeler ve haksız fiiller hukukunun Common law'a dayandığını söylemek mümkündür¹⁰⁵.

Mevzuat içinde sayılan ve üzerinde durulması gereken diğer bir konu da "nisfet hukuku" kurallarının ne anlama geldiği konusudur. Mahkemeler Yasası'nın "nasfet" olarak ifade ettiği ancak doğrusunun "nisfet" veya "nesafet" olduğu sözlüklerde yer alan bu kavram da İngiliz Hukuku kökenli bir kavram olup, genel kullanılışıyla "adalet (equity)" anlamına gelmektedir. Kavram İngiliz hukukunda Common Law uygulamalarında meydana çıkan adaletsizlikleri gidermek amacıyla "Court of Chancery" tarafından geliştirilmiş olup, Kıta Avrupası hukuk çevresindeki tam karşılığı, hâkimlerin "adalet ve hakkaniyete" uygun olarak da karar verebileceğidir. KKTC hâkiminin de bu imkânı vardır¹⁰⁶.

Nihayet son olarak "Ahkamü'l- Evkaf" olarak anılan kurallar hakkında da kısa bir bilgi vermekte yarar vardır. KKTC mahkemeleri tarafından uygulanacağı Mahkemeler Yasasında belirtilmiş olan bu kurallar, aslında Vakıflar Hukukuna ilişkin kurallar bütününden başka bir şey değildir. İslam ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi, Osmanlı idaresinde bulunduğu yıllar içinde Kıbrıs'ta da çok sayıda vakıf kurulmuştur. Öyle ki, sayıları 700'ü aşan bu vakıflara ait taşınmazların, adanın % 30'unu dahi kapsadığı rivayet olunur. İşte "Ahkamü'l- Evkaf" olarak anılan kurallar, yıllar boyu süren vakıf uygulaması dâhilinde oluşturulmuş bulunan kurallardır. Bu kurallar İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde de uygulanma imkânı bulmuşlardır. İngiliz döneminden başlayarak vakıf malların sayısı özellikle İngilizler ile Rumların aralarında kurdukları şaibeli ilişkiler sonunda giderek azalmıştır. Ancak bu azalmaya rağmen, vakıflara ilişkin bu kurallar, vakıflar hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözümünde temel kaynak olarak kabul edilmektedirler¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Necatigil, Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.12; Dayıoğlu, sh.62.

¹⁰⁵ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.12.

¹⁰⁶ Necatigil,(Anayasa ve Yönetim Hukuku), sh.12-13.

¹⁰⁷ Bu konuda bkz. Ömer Hilmi Efendi: Ahkamü'l- Evkaf, Yayına Hazırlayanlar Derzinevesi,H./Kasapoğlu, M.K., Lefkoşa 2003.

KAYNAKÇA

- ALASYA, H.F. : Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, 2.Bs., Ankara 1977.
- AN. A. : Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış, Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar, Lefkoşa 1999,sh.81-90.
- AYDOĞDU, A. : Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci, Ankara 2005.
- BARUTÇU, E. : Hariciye Koridoru, Ankara 1999.
- CİN, H. : İslam ve Osmanlı Hukukunda Boşanma, Konya 1988.
- COŞKUN, R. : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Mevzuatı, Amme Enstrümanları (Yasa Refereansları), C.I, Gazimağusa 2006.
- ÇEVİKEL, N. : Kıbrıs Eyaleti, Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk, (1575-1800), Bier Değişimin (Kıbrıs Eyaleti) Anatomisi, Gazimağusa 2000.
- ÇEVİKEL, N. : Kıbrıs, Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası, 1570-1878, İstanbul 2006. (Osmanlı Adası)
- ÇİÇEK, K. : İki Toplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler, (1698-1726), Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, (Ed.AHMETBEYOĞLU, A./AFYONCU, E.), İstanbul 2001, sh.59-98.
- DAYIOĞLU, A. : KKTC'de Yargısal Yapı, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Hazırlayan RAİF,K.B., 2.Bs.,Ankara 1999, sh.59-73.
- ERDOĞRU, A. : Kıbrıs Ermenileri 1580-1640, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008,sh.55-67.
- ERDOĞRU, A. : Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.106-118.
- ERDOĞRU, A. : Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskanlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşei, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.30-43.
- ERDOĞRU, A. : Osmanlı Kıbrıs'ında Şetm, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa 2008, sh.226-232.
- EROĞLU, H. : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç (1940-1983), Kıbrıs'ın Dünyü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, (Ed.GÖKÇEKUŞ,H.), Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa 2001,sh.103-148.

- GAZİOĞLU, A. : Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı 1, Lefkoşa (Enosis Çemberi) 2000.
- GAZİOĞLU, A. : Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878, 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış, (Kıbrıs'ta Türkler) 2.Bs., Lefkoşa 2000.
- GAZİOĞLU, A. : Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu, 1906-1964, Bugünlere (Cumhuriyet Yılları) Gelmek Kolay Olmadı 4, Lefkoşa 2003.
- İNALCIK, H. : Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ (1300-1600), İstanbul 2007.
- İSMAİL, S. : Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983), (Kıbrıs Cumhuriyeti), İstanbul.
- İSMAİL, S. : 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1991. (Kıbrıs Sorunu).
- JENNINGS, R.C. : "Zımmis(non-Muslims)" in Early 17 th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Courts of Ottoman Kayseri, 21. Journal of the Economic and the Social History of the Orient, No.3,(1978), sh.225-293.
- Kıbrıs Yasaları, (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Birinci Cilt, (Bölüm 1-104), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını, Lefkoşa 2001.
- MAIER, F.G. : Cyprus from the Earliest Time to Present Day, London 1968.
- MELEK, F. : KKTC'nin İlanı: Tepkiler ve Tartışmalar, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Ed.ORAN,B.), C.II, 2. Bs., İstanbul 2004,sh.105-108.
- NECATİGİL, Z. : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukuku, (Anayasa ve Yönetim Hukuku) Lefkoşa 1988.
- NECATİGİL, Z. : KKTC'de Hukuk Sistemi, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Hazırlayan RAİF,K.B., 2.Bs., Ankara 1999, sh.114-141.
- NEOCLEAUS, A. : Introduction to Cyprus Law, Limassol 2000.
- NESİM, Z. : Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi, Ankara 1975.
- ORTAYLI, İ. : Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, İstanbul 2006.
- ÖZKUL, A. E. : Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi, 1726-1750, İstanbul 2005.
- SAKMAR, A. : Kıbrıs Türk Federe Devleti Vatandaşlığı Üzerine Genel Düşünceler, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları, Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982, İstanbul 1983, sh.63-68.

- SARICA, M./TEZİÇ, E./ESKİYURT, Ö. : Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1975.
- TİMUR, T. : Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerinde Osmanlı Toplumsal Yapısı, Ankara 1979.
- TOLUNER, S. : Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul 1997.
- TURHAN, T. : Kıbrıslı Türklerin Vatandaşlığının Kısa Tarihi, 3-4 Kıbrıs Yazıları, (2006), Sh.41-52.
- UÇAREL, R. : Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'I İngiltere'ye Devri (1878), Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, (Ed. AHMETBEYOĞLU, A./AFYONCU, E.), İstanbul 2001, sh.121-158.
- ULUOCAK, N. : Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu'na İlişkin Kritik Bir İnceleme, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları, Sempozyum 6-7 Mayıs 1982, İstanbul 1983, sh.69-85.

ÇEVİRİ

